

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FAKULTA ZDRAVOTNICKÝCH VĚD

Ústav zdravotnického managementu

Bc. Jiří Rucki

Korupce při preskripci léčiv

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Václav Černý

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené informační zdroje.

Olomouc 14. května 2014

.....

Děkuji Mgr. Václavu Černému za odborné vedení diplomové práce. Děkuji RNDr. Milanu Elfmarkovi za pomoc a rady při zpracování této diplomové práce.

ANOTACE

Název práce v ČJ: Korupce při preskripci léčiv

Název práce v AJ: Corruption in the prescription of drugs

Datum zadání: 2011-01-30

Datum odevzdání: 2014-05-15

Vysoká škola, fakulta: Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta zdravotnických věd

Ústav Zdravotnického managementu

Autor práce: Bc. Jiří Rucki

Vedoucí práce: Mgr. Václav Černý

Oponent práce: doc. MUDr. Václav Rýznar, CSc.

Abstrakt v ČJ: Diplomová práce se zabývá problematikou korupce při preskripci léčiv se zaměřením na kongresovou turistiku jako jednu z nejčastějších a často diskutovaných forem korupčního jednání farmaceutických společností. V teoretické části přináší souhrn informací o korupci, protikorupčních opatřeních a etických normách farmaceutických firem. Praktická část obsahuje zpracování dotazníkového šetření zaměřeného na kongresovou turistiku za účelem zjištění, zda ve sponzorování účasti lékařů na kongresech firmy neporušují zákony a etické kodexy a zda lékaři nepřijímají sponzorství účasti na kongresech nad rámec povolených

etických norem. Zároveň se zamýšlíme nad možným řešením, jak neetickému chování zabránit nebo jej přinejmenším omezit.

Abstrakt v AJ: The thesis deals with the problem of corruption at prescribing medicaments aimed at so-called congress tourism as one of the most frequent and often discussed forms of pharmaceutical companies' actions of corruption. In the theoretic part it brings a summary of information on corruption, anti-corruption measures and ethical standards of pharmaceutical companies. The practical part works on a questionnaire survey aimed at congress tourism to find out whether sponsoring doctors' participation on congresses breaks laws and ethical standards and whether the doctors' accepting the sponsorship exceeds the frame of ethical standards. At the same time the author thinks about a possible solution of how to prevent or at least reduce the non-ethical behavior.

Klíčová slova v ČJ: korupce, preskripce léčiv, etické normy, kongresová turistika

Klíčová slova v AJ: corruption, prescription of drugs, ethical standards, congress tourism

Rozsah: 81 s.

Obsah

Úvod.....	9
1.1. Definice korupce	11
1.2. Typy korupce	15
1.3. Právní předpisy.....	18
1.3.1. Trestní zákoník - Trestné činy úředních osob.....	18
1.3.1.1. Zneužití pravomoci úřední osoby.....	18
1.3.1.2. Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti	18
1.3.2. Trestní zákoník - trestné činy související s úplatkářstvím.....	19
1.3.2.1. Přijetí úplatku	19
1.3.2.2. Podplácení	19
1.3.2.3. Nepřímé úplatkářství.....	19
1.3.3. Trestní řád	19
1.3.4. Zákon o Policii České republiky.....	20
1.3.5. Zákoník práce	21
1.3.6. Správní řád	22
1.4. Protikorupční strategie Evropské komise.....	23
1.5. Protikorupční strategie Vlády	25
1.6. Protikorupční strategie Ministerstva zdravotnictví	26
1.7. Měření korupce	28
1.7.1. Sociologické a ekonomické metody měření korupce	29
1.7.2. Ostatní metody měření korupce	30
2.1. Definice preskripce a její vymezení v zákoně.....	31
2.2. Léčiva.....	32
2.2.1. Rozdělení léčiv	34

2.3.	Farmaceutické společnosti	36
2.3.1.	Originální farmaceutická společnost	36
2.3.2.	Generická farmaceutická společnost	36
2.4.	AIFP	36
2.5.	Etické normy	38
2.5.1.	Etický kodex AIFP	38
2.5.1.1.	Sponzorování cest a zasedání	40
2.5.1.2.	Sponzorování samostatných zasedání	41
2.5.1.3.	Sponzorování účasti zdravotnického odborníka na kongresu	43
2.6.	Kongresová turistika	44
4.1.	Metodika výzkumu	50
4.2.	Průběh výzkumu	50
4.3.	Charakteristika zkoumaného souboru	50
4.4.	Výzkumné otázky a cíle	56
4.4.1.	Výzkumné otázky	56
4.4.2.	Cíl výzkumu	56
4.4.3.	Stanovení hypotéz	56
4.5.	Výsledky výzkumu	57
4.5.1.	Přehled odpovědí na otázky z dotazníků	57
4.5.2.	Hypotéza č. 1	70
4.5.3.	Hypotéza č. 2	70
4.5.4.	Hypotéza č. 3	71
4.5.5.	Hypotéza č. 4	71
4.6.	Shrnutí výsledků šetření	71
	Závěr	73
	Literatura a prameny	74

Seznam příloh	77
---------------------	----

Úvod

Korupce a úplatkářství. Dva pojmy, které v současnosti slýcháme snad každý den. Jedná se o jeden z nejzávažnějších problémů dnešního světa. Korupce se vyskytuje celoplošně ve všech zemích a téměř všude je považována a obecně vnímána jako velmi negativní jev. Výjimkou jsou pouze země, kde je korupce dlouhodobě brána za obecnou zvyklost při výkonu veřejných funkcí.

Korupce je označována jako forma protispolečenského jednání, která velmi negativně zasahuje a narušuje principy demokracie a právního státu, jelikož podryvá důvěru v tyto principy a jejich funkce, což vede ke škodám politickým, ekonomickým i morálním.¹ Důvěra občanů v základní funkce státu, v organizaci společnosti, politiku, ekonomiku i veřejnou správu je tím podlomena a projevuje se pasivní přístup k politickým aktivitám a volbám. Dochází i k úpadku eticko-morálních hodnot, které jsou základem společnosti. Zároveň se snižují zábrany vůči nekalému obohacování.²

Zdánlivé výhody korupce jsou odbourávány jejími negativními důsledky, které v konečné fázi vyvolává. Například nepřímo vybízí veřejně činné osoby k přijímání důležitých rozhodnutí, která jsou ovlivněna motivy prospěchu bez ohledu na jejich dopady na oblast ve společnosti, která je jimi spravována nebo ovlivňována.

Korupce se objevuje již od počátku trvání lidské společnosti stejně jako snaha bojovat proti ní. Máme informace o existenci korupce ve formě ovlivňování státních úředníků, vládařů i vojáků a zneužívání politické a ekonomické moci již v prvních raných státních útvech. Protikorupční ustanovení se vyskytují v pramenech týkajících se právního uspořádání v Mezopotámii, starověké Indii, Řecku i Římě.

¹ HULINSKÝ, Petr. Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí. Praha: Police History, 2008, s. 5.

² ZAPLETAL, Josef, In. *Sborník z odborného semináře „K otázkám korupce a úplatkářství“*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, s. 5.

V případě korupce nezáleží na společensko-politicko-ekonomickém systému státu, objevuje se napříč všemi. Existuje v zemích totalitních, diktátorských, autoritářských i demokratických.

Diplomová práce obsahuje teoretickou a praktickou část, která byla provedena formou dotazníkového šetření.

V teoretické části seznamujeme čtenáře s tím, co je korupce, s jejími druhy a formami, s definicí preskripce a farmaceutických společností. Dále se zabýváme etikou a etickými kodexy a v neposlední řadě právními předpisy a legislativou s korupcí spojenou. Seznamujeme také s pojmem kongresová turistika, která je hlavním tématem, zkoumaným v praktické části.

Praktická část vychází z dotazníkového šetření, kterým se pokusíme dojít k odpovědím na otázky, jak a v jaké míře se farmaceutické společnosti řídí či neřídí právními a etickými normami při sponzorování účastí lékařů na kongresech a odborných konferencích. Výstupem této práce by mělo být zamyšlení nad možným řešením, jak případné neetické chování farmaceutických společností, ale i samotných lékařů hlídat, jak mu zabránit či ho omezit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Korupce

Moderní společnost vnímá korupci zejména jako negativní, velmi závažný problém současnosti. Je to problém nebezpečný a zhoubný pro celou společnost, pro její stabilitu a principy. Ohrožuje politický, ekonomický i sociální systém vybudovaný v určité společnosti a silně nabourává důvěru občanů ve fungování státu a v podporu veřejné správy. Zde je největší problém v tom, že veřejné instituce pod vlivem korupce již neslouží veřejnému zájmu. Jsou upřednostňovány zájmy osobní a soukromé. Mocenské struktury, které se v korupčním prostředí vytvářejí, nejsou založeny na demokratických principech, na základu moderního právního státu. Mocenská uspořádání a fungování v korupčním prostředí jsou proto jednoznačně protiústavní.

Musíme však zdůraznit, že ačkoli je korupce jev globální, nevyskytuje se ve všech zemích ve stejné míře. Kvůli tomu se různí také způsoby jejího potlačování, prevence, protikorupční opatření a metody postihu. Existují země, jako například Finsko a Nový Zéland, kde je úroveň korupce velmi nízká, a na druhé straně některé vývojové země se s působením korupce setkávají dennodenně.

1.1. Definice korupce

Definice korupce dosud nebyla nikdy v odborné literatuře ustavena a sjednocena. Zejména proto, že se jedná o jev velmi složitý a postihnout všechny její formy, druhy a projevy do jediné definice je zatím zcela nemožné. Slovo korupce pochází z latinského *corrumpere*, což znamená kazit, nalomit, oslabit, znetvořit, podplatit. Wikipedie uvádí, že korupce *„je zneužití postavení nebo funkce v politice, veřejné správě, hospodářství, k osobnímu prospěchu.“*³

³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Korupce>

Ottův slovník naučný⁴ uvádí, že pojem korupce je jednání, kterým se na určitou osobu působí, aby jednala buď proti dobrým mravům, nebo proti svým povinnostem, ať již úředním nebo morálním.

Chmelík⁵ uvádí, že korupce je neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy, spočívající v nabídce, příslibu a realizování výhody v něčí prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu.

Z nejrozšířenější anglosaské definice korupce Josepha Naye⁶ vychází Hamšík⁷ a definuje korupci jako „zneužití postavení spojené s porušováním principu nestrannosti při rozhodování, motivované snahou po zisku“.

David a Nett⁸ definují korupci jako „jednání motivované snahou po zisku korumpované osoby, která porušuje právní normu tím, že poskytuje za odměnu korumpující osobě či skupině osob výhody jakéhokoliv druhu a může tím poškodit i třetí osoby na protiprávním směnném obchodu přímo nezúčastněné“.

Podle instituce Transparency International je korupce „zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už se jedná o politiky či státní úředníky), jímž se nedovoleně

⁴ Ottův slovník naučný/Dodatky. Díl třetí, svazek druhý Konkurs-Majo. Olomouc: Ladislav Horáček – Paseka a Argo, 2001.

⁵ CHMELÍK, Jan. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, s. 21.

⁶ NYE, J.S. *Corruption and Political Development a Cost-Benefit Analysis*. 1967. In: HEIDENHEIMER A. J.; JOHNSTON M.; LEVINE, S: *Political Corruption. a Handbook*. New Brunswick, New Jersey. Transition Publishers. 1990, s. 963-983.

⁷ HAMŠÍK, Martin. *Korupce a lobby*. In: DANČÁK, Břetislav; HLOUŠEK, Vít; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. Sborníky – Svazek 28. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 85.

⁸ DAVID, V.; NETT, A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 27.

a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.“⁹ Korupci lze tedy obecněji vymezit jako získávání neoprávněných výhod za úplatek. A pak také korumpovat znamená mravně narušovat, kazit podplácením nebo poskytováním výhod nebo úsluh. Většinou se definice zaměřují na institucionální rovinu a dávají korupci do souvislostí nejvíce s hospodářskou sférou. Základním definičním znakem je nepoctivost konkrétní osoby zastávající určitou pozici, která se zachovala nesvědomitě při plnění svých pracovních povinností. Jedná se tedy o zneužití veřejného úřadu, veřejné moci, postavení nebo titulu k ovlivnění konkrétních procesů vždy ku prospěchu někoho jiného a za to přijatá finanční nebo jiná výhoda. Korupce je většinou vedena se zjištěnými cíli. Člověk se touží obohatit peněžitými, ale jinak prospěšnými prostředky. Zdůrazňujeme zde, že se vždy nemusí jednat o přijetí finanční částky. Předměty korupce mohou být i věcné dary nebo protislužba.

Pokud shrneme charakteristiky korupce, můžeme vyvodit, čím se obecně korupce vyznačuje:

- Je to snaha získat individuální výhodu (hmotnou nebo nehmotnou).
- Zasahuje do státní, polostátní nebo veřejné správy.
- Jedná se o vědomé porušování právních norem.
- Dochází k odměňování v podobě určité výhody (hmotné nebo nehmotné).
- Uplatňují se u ní latentnost a racionalizace.

Měli bychom v souvislosti s definováním korupce zmínit, že pojem úplatkářství není synonymem k pojmu korupce. Lidé často tyto dva pojmy nesprávně zaměňují. I z našeho právního řádu, kde korupce není vymezena ve skutkových podstatách, vyplývá, že pojem úplatkářství je zúžení pojmu korupce. Jedná se o vztah něčeho obecného k něčemu zvláštnímu, přičemž korupce je nadřazena úplatkářství. Samotný

⁹ Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 18

pojem úplatek a jeho definici lze najít v trestním zákoně již od roku 1999, kdy tam byl novelou přidán. Podle trestního zákona¹⁰ je úplatek neoprávněná výhoda, která se zakládá na přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se buď již dostává, nebo se teprve má dostat uplácené osobě nebo jiné osobě, na kterou osoba nemá nárok (§ 334 odst. 1). Výhoda může mít povahu „peněz, jiných movitých věcí, protislužby (ať již legální nebo též korupční povahy), a to jak aktuální, tak přislíbené do budoucna.“¹¹ Úplatek je výhoda s jakoukoli, i minimální, hodnotou.

Další pojem, který je zde třeba uvést, je korupční jednání, čili korupční vztah. Většinou se zakládá na dohodě mezi soukromou osobou a veřejným činitelem, ale může být i mezi jednotlivci. Charakteristický znak korupčního vztahu je latence, tedy záměrná snaha o zatajení vztahu a o neodhalení. Vztah je založen na směně, která přinese oběma stranám výhodu, ale je v rozporu s mravními pravidly. Nesmíme zapomenout, že v korupčním vztahu se vždy vyskytuje ještě strana třetí, a to „pasivní a více či méně konkretizovatelná, je vždy stranou poškozenou. Může jí být například příslušný daňový poplatník v případě předražené veřejné zakázky nebo neoprávněně vyplacené dotace ze státního či místního rozpočtu, nebo konkrétní soused, vedle jehož domu vyrostl naddimenzovaný objekt na základě „upláceného“ stavebního povolení.“¹²

Shrňme tedy, že korupce je „takové jednání, kterým osoba v určitém kvalifikovaném postavení (volený zástupce, úředník zaměstnaný ve veřejné správě, zaměstnanec veřejného sektoru, ale i osoba na určité pozici v soukromém sektoru) zneužívá svého postavení k osobnímu obohacení nebo obohacení třetích osob, přičemž z tohoto

¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2886.

¹¹ Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 33.

¹² Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 19.

jednání mohou mít přímý užitek osoby, které korupční jednání vyvolají, a vždy vzniká škoda do různé míry určitelné skupině fyzických i právnických osob.¹³

1.2. Typy korupce

Stejně jako definice korupce není v odborné literatuře sjednocena, ani typologie korupce není jasně vymezena. Rozdělení do jednotlivých kategorií je možné z několika pohledů.

Za nejzákladnější lze považovat rozdělení korupce podle velikosti a rozsahu:

- Velká korupce (politická)

Je spojena s korupcí předních politických představitelů, představitelů veřejného a společenského života. V těchto případech se vždy jedná o značné sumy a korupce na této úrovni je velmi dobře utajovaná. Na obou stranách korupčního vztahu se zúčastnění značně obohacují. Velká korupce se týká těch, kteří mají pravomoc vytvářet zákony nebo rozhodovat o velkých veřejných zakázkách. Má dvě základní formy¹⁴:

o Korupce vedoucí k akumulaci a dobývání (od soukromého sektoru nebo z národních zdrojů)

- úplatky, „provize“, poplatky
- daně a cla
- zpronevěra a ekonomická kriminalita
- příležitost pro rent-seeking (dobývání renty) vytvořený politiky
- politicky vytvořené příležitosti pro společnosti vlastněné politickými

elitami

- manipulace s mimorozpočtovými fondy

¹³ Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 20.

¹⁴ <http://www.europeanmovement.cz/img/sprava-obsahu/korupce/Vym%C4%9Btal%20-Definice%20a%20podoby%20korupce.pdf>

- privatizace
- vymáhání a zneužití stranických financí
- o Korupce spojená s ochranou mocenských pozic (favoritismus a patronát)
 - kupování si politické podpory a většinové podpory od ostatních politických subjektů
 - rozšiřování a udržování patron-klientských sítí
 - koupení si rozhodnutí parlamentu, soudů, dozorčích a kontrolních orgánů
 - kupování si voličské podpory, hlasů a manipulace s volbami
 - zvýhodňování a patronace v oblasti alokace vládních zdrojů
 - zneužití veřejných zdrojů pro financování politických kampaní
 - podplácení médií a organizací občanské společnosti
 - přidělování monopolních a kvazimonopolních licencí
 - nepotismus (zvýhodňování, prosazování příbuzných z pozice svého postavení)¹⁵, cronyismus (příbuzenská politika, bratříčkování), klientelismus (politický systém založený na protekci a konexích), případně i „prodej pozic“
 - získávání důležitých, běžně nedostupných, informací
 - zločiny bílých límečků
 - formování koluzivních sítí, které omezují politickou soutěž
- Malá korupce (byrokratická korupce)

Jedná se o tzv. „korupci v běžném životě“. Korumpovanými jsou zde například úředníci, lékaři, policisté. Zapojeno je více lidí, ale výše úplatků je o mnoho menší než v případě velké korupce. V mnoha zemích je tento druh korupce považován za nezbytnou součást života. Malá korupce se nejčastěji vyskytuje v těchto podobách:

- podplácení úředníků
- korupce bez „krádeže“, urychlení vyřízení věci nebo rozhodnutí, na které mají občané právo
- zatemňování pravidel

¹⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Korupce>

- záměrně nepřehledná regulace
- špatná organizace (nejasné vztahy podřízenosti a nadřízenosti, netransparentnost)
- zneužívání pravomocí vyplývajících z kontrolní činnosti veřejné správy

Baloun¹⁶ rozděluje korupci do čtyř skupin:

- Korupce prostá – má podobu příslibu nebo poskytnutí neoprávněné platby nebo jiné výhody veřejnému (státnímu) zaměstnanci za účelem získání individuální výhody. Touto korupcí je narušena ve vztahu k výkonu veřejné správy.
- Korupce ekonomická – je realizována ve smyslu definice OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), při níž se jedná zpravidla o narušení rovnosti mezi podnikatelskými subjekty a mezi státní správou a jedná se velmi často o korupci v transnacionálním rozsahu.
- Korupce politická – narušuje ve své podstatě zejména rovnost občanů a podnikatelských subjektů ve vztahu k voleným zástupcům a funkcionářům politické strany, kam také příslib či poskytnutí výhody směřuje, aniž by nutně docházelo k individuálnímu obohacení (např. zajištění významného a finančně lukrativního pracovního místa někomu z příbuzenstva).
- Úplatkářství – zde se jedná o příslib poskytnutí jakékoli neoprávněné platby nebo jiných výhod nikoli veřejnému zaměstnanci (i když toto tvrzení není zcela jednoznačné s ohledem na existenci polostátních finančních či jiných institucí) za účelem získání individuální výhody, a to jak v oblasti občanské, tak podnikatelské.

Korupci lze členit i podle dalších kritérií, a to na druhy:

- legální a ilegální
- endogenní a exogenní
- korupce přímá nebo zprostředkovaná

¹⁶ BALOUN, V. K ekonomickým příčinám korupce: popis jevu a definice. *Kriminalistika*. roč. XXXII,č. 4/1999, s. 273.

- peněžní a nepeněžní
- očekávaná a nahodilá
- korupce uvnitř institucí a vně
- korupce vymýtitelná a nevymýtitelná
- organizovaná (centralizovaná) a decentralizovaná
- soutěžní a systémová
- korupce, při které se získává prospěch nebo je třeba vyhnout se nákladům
- pasivně přijímaná a aktivně vymáhaná

1.3. Právní předpisy

1.3.1. Trestní zákoník - Trestné činy úředních osob

1.3.1.1. Zneužití pravomoci úřední osoby

Dle § 329 trestního zákoníku¹⁷ (dále jen „TZ“) úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch

- a) vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu,
- b) překročí svou pravomoc, nebo
- c) nesplní povinnost vyplývající z její pravomoci,

bude potrestána odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti.

1.3.1.2. Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti

V souladu s § 330 TZ úřední osoba, která při výkonu své pravomoci z nedbalosti zmaří nebo podstatně ztíží splnění důležitého úkolu, bude potrestána odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

¹⁷ zákon č. 89/2012 Sb., trestní zákoník

1.3.2. Trestní zákoník - trestné činy související s úplatkářstvím

Úplatkem se dle § 334 TZ rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.

1.3.2.1. Přijetí úplatku

Kdo podle § 331 TZ sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, nebo kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta nebo zákazem činnosti.

1.3.2.2. Podplácení

Dle § 332 TZ kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, nebo kdo jinému nebo pro jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

1.3.2.3. Nepřímé úplatkářství

Kdo v souladu s § 333 TZ žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo za to, že tak již učinil, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

1.3.3. Trestní řád

Trestní řád¹⁸ v souvislosti s korupcí poskytuje institut ochrany svědka. Dle § 55 odst. 2 trestního řádu nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i

¹⁸ zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení činí bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují.

1.3.4. Zákon o Policii České republiky

Zákon o Policii¹⁹ poskytuje obdobně jako trestní řád ochranu, tentokrát v § 50, ve kterém se jedná o tzv. krátkodobou ochranu. Krátkodobou ochranou osoby se pro účely tohoto zákona rozumí opatření zahrnující

- a) fyzickou ochranu,
- b) dočasnou změnu pobytu osoby,
- c) použití zabezpečovací techniky, nebo
- d) poradensko-preventivní činnost

Krátkodobou ochranu osob poskytne policie v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, avšak nelze jí poskytnout zvláštní ochranu osob nebo nejsou splněny podmínky zajišťování bezpečnosti osoby podle § 49 odst. 1 anebo podmínky ochrany osoby pověřené výkonem rozhodnutí. Krátkodobá ochrana osob se v odůvodněných případech poskytne také osobám blízkým osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Krátkodobou ochranu nelze poskytovat bez souhlasu osoby, které má být poskytnuta.

¹⁹ zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

1.3.5. Zákoník práce

Zákoník práce²⁰ v § 52 vyjmenovává důvody, kvůli kterým zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď; v souvislosti s korupcí je tak chráněn před zvlášť zaměstnavatele takový zaměstnanec, který by se stal v zaměstnání nepohodlným proto, že upozorňuje na výskyt korupce na pracovišti. Těmito důvody jsou:

- a) ruší-li se zaměstnavatel nebo jeho část,
- b) přemísťuje-li se zaměstnavatel nebo jeho část,
- c) stane-li se zaměstnanec nadbytečným vzhledem k rozhodnutí zaměstnavatele nebo příslušného orgánu o změně jeho úkolů, technického vybavení, o snížení stavu zaměstnanců za účelem zvýšení efektivnosti práce nebo o jiných organizačních změnách,
- d) nesmí-li zaměstnanec podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dále konat dosavadní práci pro pracovní úraz, onemocnění nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí, anebo dosáhl-li na pracovišti určeném rozhodnutím příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví nejvyšší přípustné expozice,
- e) pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dlouhodobě zdravotní způsobilost,
- f) nesplňuje-li zaměstnanec předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce nebo nesplňuje-li bez zavinění zaměstnavatele požadavky pro řádný výkon této práce; spočívá-li nesplňování těchto požadavků v neuspokojivých pracovních výsledcích, je možné zaměstnanci z tohoto důvodu dát

²⁰ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

výpověď, jen jestliže byl zaměstnavatelem v době posledních 12 měsíců písemně vyzván k jejich odstranění a zaměstnanec je v přiměřené době neodstranil,

g) jsou-li u zaměstnance dány důvody, pro které by s ním zaměstnavatel mohl okamžitě zrušit pracovní poměr, nebo pro závažné porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci; pro soustavně méně závažné porušování povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci je možné dát zaměstnanci výpověď, jestliže byl v době posledních 6 měsíců v souvislosti s porušením povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci písemně upozorněn na možnost výpovědi,

h) poruší-li zaměstnanec zvlášť hrubým způsobem jinou povinnost zaměstnance stanovenou v § 301a.

1.3.6. Správní řád

Ustanovení § 14 správního řádu²¹ zakotvuje institut podjatosti, v jejímž rámci každá osoba bezprostředně se podílející na výkonu pravomoci správního orgánu (dále jen "úřední osoba"), o níž lze důvodně předpokládat, že má s ohledem na svůj poměr k věci, k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům takový zájem na výsledku řízení, pro nějž lze pochybovat o její nepodjatosti, je vyloučena ze všech úkonů v řízení, při jejichž provádění by mohla výsledek řízení ovlivnit. Účastník řízení může namítat podjatost úřední osoby, jakmile se o ní dozví. K námitce se nepřihlédne, pokud účastník řízení o důvodu vyloučení prokazatelně věděl, ale bez zbytečného odkladu námitku neuplatnil. O námitce rozhodne bezodkladně usnesením služebně nadřízený úřední osoby nebo ten, kdo má obdobné postavení.

Dle § 80 správního řádu nevydá-li správní orgán rozhodnutí ve věci v zákonné lhůtě, nadřízený správní orgán učiní z moci úřední opatření proti nečinnosti, jakmile se o tom dozví. Opatření proti nečinnosti učiní nadřízený správní orgán i tehdy, nezahájí-li příslušný správní orgán řízení ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se

²¹ zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední. Opatření proti nečinnosti může nadřízený správní orgán učinit i v případě, kdy je z okolností zjevné, že věcně a místně příslušný správní orgán nedodrží lhůtu stanovenou pro vydání rozhodnutí o žádosti nebo zahájit řízení z moci úřední anebo v řízení řádně pokračovat. Po uplynutí lhůt pro vydání rozhodnutí může žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti podat účastník.

1.4. Protikorupční strategie Evropské komise

Korupce zůstává v EU problémem, stejně jako je tomu ve světě. Přestože její povaha a rozměr se liší, přítomna je ve všech členských státech a způsobuje závažné škody z hlediska hospodářství, společnosti a demokracie. Proti korupci jsou již zavedeny mezinárodní nástroje a předpisy EU, jejich provádění je však nedostatečné. Komise proto vyzvala členské státy EU, aby do své legislativy plně provedly všechny příslušné právní nástroje a zejména aby je účinně prosazovaly a vyvozovaly z nich důsledky; členské státy mají trestné činy korupce odhalovat a stíhat a opírat se při tom o ustanovení trestního práva a o soustavnou praxi spočívající v uvalování odrazujících sankcí a ve vymáhání majetku. K dosažení tohoto cíle je zapotřebí silnější politická vůle všech subjektů s rozhodovací pravomocí v EU. Stávající mezinárodní mechanismy pro monitorování a hodnocení prozatím procesu nedodaly potřebný impuls. K posílení politické vůle k důslednému řešení korupce ve všech členských státech jsou tedy třeba kroky na úrovni EU. Za tímto účelem Komise zavedla zprávu o boji proti korupci v EU, která bude úsilí vynakládané členskými státy pravidelně vyhodnocovat, a to od roku 2013. Paralelně by měla EU jednat o své účasti ve Skupině států proti korupci v rámci Rady Evropy (GRECO). Evropská unie by měla v rámci svého komplexního přístupu pokračovat rovněž v řešení korupce všemi příslušnými politikami EU (vnitřními i vnějšími). Na problematiku korupce by se měl klást větší důraz v oblasti justiční a policejní spolupráce, modernizovanými unijními pravidly o zabavování majetku pocházejícího z trestné činnosti, revidovanými právními předpisy o zadávání veřejných zakázek, lepšími statistikami o trestné činnosti, posílenou politikou pro boj proti podvodům, která by chránila finanční zájmy EU, větším využíváním podmíněnosti v politikách pro spolupráci a rozvoj a také v procesu rozšiřování EU. Zároveň by se měl za podpory Komise dále rozvíjet dialog

na úrovni EU mezi soukromými a veřejnými subjekty o způsobech předcházení korupci v sektoru podnikání.

Europol má v rámci své strategie na období 2010-2014 poskytovat zvýšenou podporu operacím, jež prosazují právo, a má fungovat jako unijní centrála pro informace o trestné činnosti a jako odborné středisko EU pro prosazování práva. Komise Europol vyzývá, aby jakožto zprostředkovatel zaměřený na organizovanou trestnou činnost zvýšil úsilí, pokud jde o boj proti korupci. Součástí jeho intenzivnější práce by měla být pravidelná hodnocení hrozeb.

Čtyři zprávy o provádění, které vydala Komise[43], poukázaly na skutečnost, že mnoho členských států odkládá přijímání opatření, pokud jde o zabavování výnosů z trestné činnosti. V roce 2011 navrhne Komise revidovaný právní rámec EU pro konfiskaci a vymáhání majetku, aby mohly soudy v členských státech účinně zabavovat majetek pocházející zcela nebo částečně z trestné činnosti a plně vymáhat odpovídající částky (včetně případů spojených s korupcí).

Klíčovým prvkem protikorupčních politik je účinná ochrana informátorů před odvetou. Příslušný právní rámec v EU je nerovnoměrný, což vede k potížím při řešení případů přeshraničního rozměru. Jako základ pro další kroky na úrovni EU provede Komise hodnocení ochrany osob oznamujících trestné činy finanční povahy, které se bude zabývat i ochranou informátorů a otázkami spojenými s ochranou údajů.

Komise bude prostřednictvím Evropské policejní akademie (EPA) podporovat rozvoj cílených školicích programů, které se budou zaměřovat na problematiku korupce a budou určeny pro subjekty prosazující právo. Programy by měly pokrývat konkrétní aspekty řešení případů korupce s přeshraničními důsledky, např. shromažďování a výměnu důkazních prostředků, vazbu na finanční vyšetřování a vazbu na vyšetřování organizovaných trestných činů.

Pro konsolidované finanční výkazy musí unijní podniky kótované na burzách EU od roku 2005 používat mezinárodní standardy pro účetní výkaznictví. Postupy pro povinný audit byly harmonizovány, a to zavedením požadavku na vnější kontrolu kvality, zavedením ustanovení o veřejném dohledu, stanovením povinností

a nezávislosti statutárních auditorů a uplatňováním mezinárodních standardů. Tato opatření zvýšila důvěryhodnost, kvalitu a průhlednost finančního výkaznictví, a omezila tak riziko korupce. V roce 2010 provedla Komise veřejné konzultace o zkušenostech nabytých za finanční krize v oblasti politiky auditu. Výsledky konzultace pomohou Komisi při rozhodování o budoucích opatřeních zaměřených na zajištění konsolidovaných systémů prověrek a kontrol v podnicích v EU za účelem snížení rizika korupčního jednání. Opatření se mohou týkat: objasnění úlohy auditorů, správy a nezávislosti auditorských firem, dohledu nad prací auditorů, vytvoření jednotného trhu pro poskytování auditorských služeb a zjednodušení pravidel pro malé a střední podniky.²²

1.5. Protikorupční strategie Vlády

Problematicke otevřenosti a protikorupčních opatření na úrovni samospráv byla v minulosti věnována značná pozornost (i vzhledem k posilování rozpočtů a přílivu finančních prostředků z evropských fondů). Je důležité prosadit a zavést opatření obsažená ve Strategii vlády v boji proti korupci a jejich dopad monitorovat a vyhodnocovat. Zároveň je nutné výrazně podpořit aktivity občanského sektoru zaměřené na monitorování korupčních kauz a dalších případů možného zneužívání veřejných prostředků a majetku samosprávami.

Vláda si vytýčila následující cíle:

- Vyřešit právní postavení státních úředníků. Právní úprava postavení úředníků je nutným předpokladem pro budování profesionální apolitické veřejné správy. Zavést jasná pravidla personální politiky ve státní správě. Výběr kvalifikovaných pracovníků s vysokou osobní integritou a jejich motivace pro dlouhodobou službu státu se musí stát trvalým nástrojem protikorupční politiky. Vytvořit struktury, které budou posilovat koordinaci fungování státní správy a budou nositeli modernizace a zefektivnění státní správy. Posilovat

²² SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ A EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU, Boj proti korupci v EU

osobní odpovědnost vedoucích pracovníků veřejné správy za přijatá rozhodnutí, včetně odpovědnosti hmotné.

- Zkvalitňovat procesy řízení ve státní správě. K tomu slouží i interní protikorupční programy.
- Řídit každodenní činnost veřejné správy schválenými dlouhodobými strategickými záměry.
- Revidovat kontrolní procesy s cílem učinit z kontroly všech stupňů výkonný nástroj dohledu nad zákonností, účelností, hospodárností a efektivností činnosti správních úřadů.
- Posilovat vysokou míru transparentnosti činnosti samospráv všech stupňů.
- Pokračovat v hledání optimální rovnováhy mezi suverenitou samosprávných orgánů a nezbytnou regulací ze strany státu.
- Posilovat protikorupční odolnost úředníků a dalších zaměstnanců veřejné správy. Úředníci a zaměstnanci musí znát korupční rizika své činnosti a postupy, jak těmto rizikům předcházet a jak korupční situace řešit. Musí rozumět střetu zájmů a znát postupy, jak se mu vyvarovat.²³

1.6. Protikorupční strategie Ministerstva zdravotnictví

Ministerstvo zdravotnictví reguluje svým nařízením zejména zadávání veřejných zakázek dle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách. Zadavatel vždy, pokud to předmět plnění veřejné zakázky umožňuje, využije ustanovení § 98 Zákona, případně jiným vhodným způsobem umožní dílčí plnění veřejné zakázky tak, aby bylo plnění umožněno maximálnímu počtu uchazečů, zejména přímých dodavatelů a omezena nutnost využití generálního dodavatele. Součástí vymezení předmětu plnění veřejné zakázky bude vždy, pokud to jeho povaha umožňuje, také jeho medicínský účel, tzn. jeho diagnostické a terapeutické využití. Rozsah a způsob prokázání kvalifikačních předpokladů pro uchazeče o veřejnou zakázku musí vždy odpovídat hodnotě a povaze předmětu plnění, respektive jednotlivých jeho částí. Např.

²³ STRATEGIE VLÁDY V BOJI S KORUPCÍ NA OBDOBÍ LET 2013 a 2014

požadavek na rozsah referenční zakázky na dodávky by neměl přesáhnout 80 % předpokládané hodnoty zakázky a v případě, že předmětem zakázky je jediný přístroj/zařízení, rozsah by neměl být vymezen druhově a zároveň finančně. Veškeré obchodní a technické podmínky veřejné zakázky musí být zdůvodněny objektivními potřebami veřejného zadavatele. Součástí vymezení předmětu plnění veřejné zakázky bude vždy, pokud to jeho povaha umožňuje, také jeho medicínský účel, tzn. jeho diagnostické a terapeutické využití. Číselné technické parametry budou doplněny o toleranční rozsah min. +/- 10 % za podmínky splnění požadovaného medicínského účelu (diagnostické a terapeutické využití). V případě, že je jako hodnotící kritérium využívána ekonomická výhodnost nabídky, musí zadavatel zdůvodnit pro potřeby kontroly způsob hodnocení, i pokud by to zákon o veřejných zakázkách a jeho prováděcí předpisy nevyžadovaly. Při zadávání stavebních prací, kde je odůvodněné využití hodnocení na základě ekonomické výhodnosti, musí mít dílčí kritérium nabídková cena váhu min. 80%. V případě, že je možno přesně a jednoznačně stanovit technické parametry předmětu plnění veřejné zakázky, smluvní podmínky (sankce, servis, dodací lhůty, atd.) a v případě zdravotnických přístrojů jeho medicínský účel (diagnosticko terapeutické využití), bude vždy jediným hodnotícím kritériem cena. V případě, že je takový postup vzhledem k povaze předmětu plnění veřejné zakázky efektivní (léky, SZM, energie) bude použit institut elektronické aukce. Základní podmínkou pro použití elektronické aukce je kvantifikovatelnost hodnotících kritérií. Otevírání obálek bude provedeno v sídle zadavatele za účasti zástupce zadavatele (tj. kmenový zaměstnanec). Při posuzování a hodnocení nabídek budou dodržovány zásady hospodárnosti, efektivity a účelnosti, které by měly vynakládání veřejných prostředků charakterizovat. Tzn. v případě, že při posuzování kvalifikace či posouzení nabídek hrozí, že bude vyloučena nabídka s nejnižší cenou, či nabídka, která by dle číselných parametrů mohla být vyhodnocena jako nejúspěšnější, je zadavatel povinen požadovat po dodavateli písemné objasnění informací či dokladů či předložil další informace či doklady prokazující splnění kvalifikace dle § 59 odst. 4 či písemné vysvětlení nabídky dle § 76 odst. 3. Toto musí být provedeno za splnění podmínek § 6 zákona.

Další opatření Ministerstvo zdravotnictví vztáhlo ke kontrole pravidel vztahů mezi dodavateli a organizacemi přímo řízenými ministerstvem v oblasti obchodně

závazkových vztahů. Přímo řízená organizace ministerstva nesmí přijímat sponzorské dary od právnických, či fyzických osob, které jsou zároveň uchazeči, či dodavateli veřejných zakázek touto organizací realizovaných, v případě, že se jedná o sponzorské dary účelově vázané na konkrétní oddělení a osobu ve formě úhrady pracovní cesty, či úhrady nákladů spojených s účastí na odborných akcích. Výjimkou jsou dary do zvlášť zřízených fondů na podporu vzdělávání zaměstnanců, spravovaný vedením příspěvkové organizace. Veškeré množstevní a další bonusy, týkající se konkrétního obchodního závazkového vztahu, budou přesně specifikovány v příslušné smlouvě. O všech finančních a materiálních sponzorských darech, jejichž hodnota přesáhne 100 tis. Kč, (v případě darů od jednoho dárce, jejichž hodnota nedosahuje 100 tis. Kč, rozhoduje hodnota všech darů celkem) bude informován věcně příslušný odbor ministerstva (odbor hospodaření přímo řízených organizací) v rámci pravidelného ekonomického reportingu. Je nepřípustné, aby zaměstnanci přímo řízených organizací, kteří se přímo nebo nepřímo podílí na rozhodování při zadávání veřejné zakázky, prováděli za úplatu činnosti ve prospěch právnických či fyzických osob, které jsou zároveň uchazeči, či dodavateli této veřejné zakázky. Výjimkou jsou činnosti, které jsou zajišťovány na základě smluv mezi organizací a příslušným subjektem. Veškeré sponzorské dary přijaté přímo řízenou organizací budou zveřejňovány na jejich webových stránkách.

Plnění výše uvedených zásad je prováděno v rámci pravidelných veřejnoprávních kontrol a namátkových kontrol prováděných odborem hospodaření přímo řízených organizací. Naplnění zásad definovaných příkazem ministra je rozhodující podmínkou pro hodnocení ředitelů přímo řízených organizací ministerstva.²⁴

1.7. Měření korupce

Ačkoli se s korupcí můžeme setkat v každé zemi na světě, míra korupce v jednotlivých zemích rozhodně není stejná. Abychom dokázali rozpoznat formy

²⁴ Příkaz ministra zdravotnictví č. 3/2013, Protikorupční strategie Ministerstva zdravotnictví České republiky pro přímo řízené organizace

korupce, její příčiny i důsledky a abychom mohli vytvořit i účinná protikorupční opatření, je nutné korupční formy měřit a vyhodnocovat. Jelikož je korupce nehmatatelný a nespočitatelný jev, je nutné k jejímu hodnocení a měření přistupovat zvláštními způsoby a metodami. K měření korupce lze využít sofistikované sociologické a ekonomické metody nebo metody dostupnější a jednodušší. Musíme si uvědomit, že přesnost měření korupce nikdy nebude dosahovat jednoznačných čísel s jednoznačnými jednotkami, jako je tomu například u měření délky stolu.

1.7.1. Sociologické a ekonomické metody měření korupce

Při měření korupce se hojně využívá sociologických a ekonomických postupů. Takováto měření je možné rozdělit na kvalitativní a kvantitativní.²⁵

- Kvalitativní metody – sociologické průzkumy, kde výsledkem není jednoznačný číselný ukazatel, ale kvalitativní tvrzení.²⁶
- Kvantitativní metody – převedení kvalitativních výsledků do formy indexů, které by bylo možné plošně i časově srovnávat²⁷. Jinou formou této metody jsou i dotazníková řešení pracující přímo s číselnou škálou, která je snadněji

²⁵ Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 48.

²⁶ Názorný příklad převezmeme ze skript *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, ze strany 48, kde jsou tyto metody velmi zdařile a srozumitelně vysvětleny. Kvalitativní metodou měření korupce vyšlo „tvrzení, že 23 % obyvatel považuje zdravotnictví za rozhodně zkorumpované, 42 % za spíše zkorumpované, 17 % za spíše nezkorumpované, 7 % za rozhodně nezkorumpované a 11 % nemá názor.“

²⁷ Metodu kvantitativní si názorně předvedeme na výsledcích výše uvedeného příkladu procentuálního rozdělení názorů respondentů na korupci ve zdravotnictví ve stejných učebních skriptech. Odpovědi „rozhodně zkorumpované se přisoudí hodnota 1, odpovědi „spíše zkorumpované“ hodnota 0,67, odpovědi spíše nezkorumpované hodnota 0,33 a odpovědi rozhodně nezkorumpované hodnota 0. Odpovědi nemám názor se odstraní tím způsobem, že se procenta pro jednotlivé odpovědi (které mají názor) přepočítají tak, aby jejich součet nebyl 89 %, ale 100 %. Vynásobením hodnot příslušnými procenty pak dojdeme k výslednému indexu 63,7 na celkové škále od nuly (žádná korupce) do sta (zcela zkorumpované).“ (s. 48)

převeditelná do podoby indexu. Indexů existuje několik druhů, které se dělí podle jistých kritérií²⁸.

1.7.2. Ostatní metody měření korupce

Sociologické a ekonomické metody jsou vzhledem ke své propracovanosti poměrně drahé, a proto není vždy možné je využívat. K „nenáročnějšímu“ měření se tedy také používají²⁹:

- rozhovory;
- anonymní ankety a průzkumy;
- sledování médií;
- analýza stížností a podnětů občanů;
- brainstorming (řízená diskuze).

Uvedené metody shromažďují informace jak uvnitř systému, tak i zvenku. Výsledky těchto metod jsou nežádoucí projevy konkrétní instituce navenek. Nežádoucí zde nemusí nutně znamenat korupční. Projevy poté prochází analýzou, která by měla zjistit jejich příčinu. Takovéto metody jsme použili i my při psaní této práce.

²⁸ Viz Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 49–52.

²⁹ Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, s. 53.

2. Preskripce léčiv

2.1. Definice preskripce a její vymezení v zákoně

Preskripce léčiv je opět pojem, se kterým se setkáváme v každodenním životě poměrně často. Slovo preskripce v jednom ze svých významů znamená promlčení, zánik vymahatelnosti, žalovatelnosti a v druhém významu, který je pro tuto práci směrodatný, znamená předpis, nařízení, dispozici, předepsání. Legislativně je preskripce léčivých přípravků vymezena v zákoně č. 378/2007 Sb.,³⁰ O léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů, v platném znění, a jeho prováděcích předpisech, konkrétně ve vyhlášce č. 54/2008 Sb., O způsobu předepisování léčivých přípravků, údajích uváděných na lékařském předpisu a o pravidlech používání lékařských předpisů, v platném znění. Doslova je v § 80 uvedeno: „(1) *Léčivé přípravky předepisují podle své odbornosti lékaři poskytující zdravotní služby a veterinární lékaři, a to vystavením lékařského předpisu, který může být, po dohodě s pacientem, v listinné nebo v elektronické podobě*... „Prováděcí právní předpis stanoví způsob předepisování léčivých přípravků, údaje uváděné na lékařském předpisu a pravidla používání lékařských předpisů. Dále prováděcí právní předpis stanoví postup a podmínky pro komunikaci předepisujících lékařů a farmaceutů vydávajících předepsané léčivé přípravky s centrálním úložištěm elektronických receptů, způsob vytváření identifikačních znaků, které centrální úložiště elektronických receptů poskytuje předepisujícím lékařům, způsob zasílání elektronických receptů předepisujícími lékaři a způsob evidence elektronických receptů, včetně evidence elektronických receptů, na které byly léčivé přípravky již vydány. (2) *Při předepisování humánních léčivých přípravků jsou lékaři povinni postupovat tak, aby nedocházelo k nevhodnému nebo nevhodnému nakládání s léčivými přípravky s ohledem na povahu onemocnění a délku zamýšlené léčby daným léčivým přípravkem.*“

³⁰ Zákon č. 378/2007 Sb., O léčivech dostupný na internetových stránkách <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378#cast1-hlava4>

Z těchto právních předpisů vyplývá, jakým způsobem může a má lékař léčivé přípravky předepisovat. Tato právní úprava neobsahuje žádná omezení, z nichž by vyplývalo, že lékař některé typy léčivých přípravků předepisovat může a jiné nikoli.

Obecně platí, že lékař jakékoli specializace, který je členem České lékařské komory, což je nezbytná podmínka k vykonávání lékařského povolání na území České republiky, může při poskytování zdravotních služeb předepsat jakýkoli léčivý přípravek. Při preskripci je lékař limitován pouze obecnou zásadou *lege artis*³¹, tedy požadavkem na poskytování odborné, náležité zdravotní péče nebo zdravotních služeb, a řídí se svým lékařským svědomím. Prakticky to znamená, že praktický lékař sice může předepsat pacientovi recept na vysoce specializovaná cytostatika, ale neučiní tak proto, že si je vědom svých vlastních odborných omezení (léčba pacienta je nad rámec jeho odbornosti) a etických zásad. Nutno však podotknout, že ze zákona právo na předepsání konkrétního léčebného prostředku má, jelikož mu to zákon nijak výslovně nezakazuje.

2.2. Léčiva

Definici léčiva můžeme čerpat ze zákona č. 378/2007 Sb., kde je definována jako *„léčivá látka, směs léčivých látek nebo léčivý přípravek. Je určeno k příznivému ovlivňování zdraví lidí nebo zvířat.“*³²

V rámci pojmu léčivo bychom měli osvětlit pojmy s ním spojené:

- Léčivé látky – jsou *„látky určené k tomu, aby byly součástí léčivého přípravku; způsobují jeho účinek. Tento účinek je zpravidla farmakologický, imunologický nebo spočívá v ovlivnění metabolismu.“*³³

Léčivé látky mohou být lidského, živočišného, rostlinného nebo chemického původu. Nejčastěji však jsou tyto látky čisté chemické substance s přesně definovanou strukturou, ale mohou to být i složité směsi

³¹ Zásada *lege artis* je zkrácení latinského výrazu *de lege artis medicinae*, který znamená podle pravidel umění lékařského.

³² Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů. § 2, odst. 4

³³ Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů. § 2 odst. 4, písm. a)

různých látek, jejichž struktura nemusí být zcela přesně vymezena, jako například předepsaným způsobem upravené suroviny přírodního původu, které se odborně označují jako drogy.

- Léčivý přípravek – tímto pojmem se rozumí *„látko nebo kombinace látek, kterou lze použít u lidí či zvířat nebo podat lidem či zvířatům, a to za účelem obnovy, úpravy nebo ovlivnění jejich fyziologických funkcí prostřednictvím farmakologického, imunologického nebo metabolického účinku, za účelem stanovení lékařské diagnózy.“*³⁴ *„Za léčivý přípravek se rovněž považuje látka nebo kombinace látek prezentovaná s tím, že má léčebné nebo preventivní vlastnosti v případě onemocnění lidí nebo zvířat.“*³⁵ Léčivé přípravky bývají rozdělovány do dvou skupin:
 - hromadně vyráběné léčivé přípravky (HVLP), vyráběné průmyslově ve velkých množstvích, pod zvláštním názvem a ve zvláštním obalu
 - individuálně připravované léčivé přípravky (IPLP), připravované v lékárnách na základě lékařského předpisu
- Léková forma – je zapracování léčivých látek do léčivého přípravku. K léčivé látce se přidává různé množství pomocných látek a následně vše projde technologickým procesem, z kterého vzejde hotový výrobek. Léčivý přípravek může být ve formě tablet, kapek, injekce atd. Konečná podoba léčivého přípravku se označuje jako léková forma.
- Lék – léčivý přípravek v lékové formě je používán k léčbě pacientů. Pokud jej pacient užívá podle výrobního účelu, stává se lékem. Pojem lék není v právním řádu zakotven, definuje jej farmakologie. Podle té je lék léčivou látkou a léčivým přípravkem upraveným do konečné podoby, ve které jej užívá pacient.

³⁴ Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů. § 2, odst. 1, písm. b)

³⁵ Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů. § 2, odst. 1, písm. a)

2.2.1. Rozdělení léčiv

Na českém i světovém trhu existuje velké množství dostupných léčiv. Lze je rozdělit do několika kategorií. Vycházeli jsme s rozdělení podle Baloga a Metyše.³⁶

- Originální léčiva – jsou výsledkem výzkumného úsilí originálních farmaceutických firem a jsou chráněny ochrannou patentovou lhůtou.
- Generická léčiva – jsou terapeutickým ekvivalentem originálních léčiv a firmy je mohou na trh uvádět až po vypršení patentových či jiných dodatkových ochran originálu. Jejich výhodou je především nižší cena. Jsou o 20–80 % levnější než původní originální preparáty. Základní princip v zavádění generik spočívá v tom, že by měla dosáhnout stejných léčivých účinků. Výroba generik probíhá stejným způsobem a musí splňovat stejné výrobní standardy jako výroba originálních léčiv. Na trh jsou pak zaváděna pod vlastními značkovými názvy. Výroba generických léčiv dává lékařům větší možnost při preskripci léčiv. Tato léčiva umožňují vznik mnoha farmaceutických společností, které mohou vyvíjet „pouze“ nové lékové formy, výrobní způsoby, způsoby dávkování atd.
- Volně prodejná léčiva – jejich výdej a prodej není vázán na lékařský předpis. V České republice koexistují léčiva s dvojím statutem. Mohou být volně prodejná a nepodléhat preskripci, ale mohou být zároveň i předepsaná lékařem. Volně prodejná léčiva se označují zkratkou OTC (over the counter).
- Léčiva podléhající preskripci – jsou taková léčiva, jejichž výdej a prodej pacientovi podléhá lékařskému předpisu. Není možné je volně koupit. Předepsaná musí být taková léčiva, která mohou i při správném užívání představovat přímé nebo nepřímé nebezpečí pro lidské zdraví. Dále léčiva, která mohou i při správném používání představovat přímé

³⁶ Metyš, K., Balog, P., *Marketing ve farmacii*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-0830-2.

nebo nepřímé nebezpečí, pokud jsou použita bez lékařského dohledu. Léčiva, která jsou často a ve velmi širokém rozsahu používána nesprávně, a v důsledku toho mohou představovat přímé nebo nepřímé nebezpečí pro zdraví lidí. Léčiva vázaná na předpis obsahují látky nebo přípravky z látek, jejichž účinnost nebo nežádoucí účinky vyžadují další sledování, nebo jsou určeny k parenterálnímu podání a jejich použití může vyvolat velmi závažné nežádoucí účinky vyžadující, aby lékařský předpis byl vystaven podle požadavků odborného lékaře a aby byl zajištěn zvláštní dohled během léčby. Výdej těchto léků může proběhnout pouze v lékárnách.

2.3. Farmaceutické společnosti

V současné době je farmaceutický průmysl v kontinuálním vývoji a růstu. Jelikož se vyžaduje neustálá výroba a vývoj nových a nových léčiv, existuje zde dostatečný prostor ke vzniku mnoha farmaceutických společností. Ty se dělí na originální farmaceutické společnosti a generické farmaceutické společnosti.

2.3.1. Originální farmaceutická společnost

Originální farmaceutická společnost vyvíjí, vyrábí, registruje, prodává, distribuuje a propaguje originální léčiva chráněná patentem. Vývoj i výroba takových léčiv je velmi finančně náročná.

2.3.2. Generická farmaceutická společnost

Generické farmaceutické společnosti se zaměřují na vývoj a výrobu generických léků, které jsou z terapeutického hlediska ekvivalentní originálním lékům. Obsahují stejné účinné látky a příslušné administrativní instituce na ně vydávají rozhodnutí o registraci a povolení k distribuci. Po vypršení patentové ochrany originálního léčivého přípravku vnáší do jeho výroby nové, moderní přístupy. Jelikož náklady na výrobu generik jsou podstatně nižší, generická léčiva se nabízejí za nižší cenu, než za jakou nabízí léčivo originální výrobce. To vše samozřejmě při dodržení bezpečnosti a spolehlivosti na základě důkladných studií bioekvivalence.

2.4. AIFP

Pod zkratkou AIFP se skrývá Asociace inovativního farmaceutického průmyslu. Je to instituce, která sdružuje farmaceutické společnosti s vlastním výzkumem a vývojem inovativních léčiv. Vznik Asociace se datuje do roku 1993 a její původní název je Mezinárodní asociace farmaceutických společností. Asociace je členem Evropské federace farmaceutických společností a asociací (EFPIA). V roce

2013 sdružuje 29 členských společností³⁷, které se svým členstvím zavazují k dodržování Etického kodexu AIFP.

„Členské společnosti AIFP pocházejí nejčastěji ze zemí, jež jsou kolébkami výzkumu a vývoje léků, tedy ze zemí západní Evropy, z USA a z Japonska. V posledních třiceti letech vyvinuly 9 z 10 nových léků. Inovativní léky vyráběné členskými společnostmi AIFP dnes představují 70 % celosvětového obrátu léků.“³⁸

Asociace AIFP usiluje o co možná největší dostupnost inovativních léků, které se vyvíjejí v členských společnostech Asociace a jsou nabízeny na českém farmaceutickém trhu. Zároveň se Asociace snaží přispívat ke kultivaci prostředí a upevňování etických principů ve farmaceutické oblasti v České republice.

Asociace AIFP se zaměřuje na oblast etiky, legislativy a vzdělání.³⁹

- Legislativa – AIFP se podílí na vytváření právního prostředí, které podporuje rychlý vstup inovativních léků na trh a usnadňuje jejich dostupnost pro pacienty. K tomu je zapotřebí, aby monitorovala přípravu a plnění zákonů, které se týkají léků, a lékařské, technické, ekonomické a vědecké podmínky k nasazování nových léků na trh. Jedná se státní správou a snaží se zajistit rychlé zařazení nových léků do léčebných procesů. Zaslouhuje se o ochranu duševního vlastnictví a férové podmínky vstupu nových léků na český trh. Podporuje a sleduje sladění české legislativy s legislativou evropskou a právní a politické novinky v Evropské unii a zabývá se zajištěním právního rámce propagace léčiv.

³⁷ Seznam členských společností: Abbott Laboratories, Abbvie, Actelion Pharmaceuticals, Amgen, AstraZeneca Czech Republic, Bayer, Berlin-Chemie A. Menarini Česká republika, Biogen Idec (Czech Republic), Boehringer Ingelheim, Bristol-Myers Squibb, Celgene, Eli Lilly ČR, Ferring Pharmaceuticals CZ, GlaxoSmithKline, Ipsen Pharma, Janssen-Cilag, Lundbeck Česká republika, Merck Pharma, Merck Sharp & Dohme IDEA, Mundipharma, Novartis, Novo Nordisk, Pfizer, Pierre Fabre Medicament, Sanofi-aventis, Servier, Stallergenes CZ, Takeda, UCB.

³⁸ <http://www.aifp.cz/cz/clenove.php>

³⁹ <http://www.aifp.cz/cz/priority.php>

- Etika – díky Etickému kodexu AIFP kultivuje Asociace farmaceutické prostředí. Zasazuje se o upevňování etických standardů spolupráce farmaceutického průmyslu s lékařskou odbornou veřejností. Členské společnosti musejí dodržovat Etický kodex AIFP podle vzoru asociace EFPIA. Jeden z orgánů Asociace, Etická komise AIFP, řeší potenciální spory a radí členským společnostem v konkrétních situacích. Snahou Asociace je rozšíření kodexu i na farmaceutické společnosti, které nejsou členy, a globálně usiluje o zlepšení etického prostředí na českém farmaceutickém trhu.
- Vzdělávání – podporuje vzdělávání v oblasti nových léků. Shromažďuje informace o vývoji českého trhu s léky. Na tiskových setkáních probírá inovativní léky jak z pohledu medicíny, tak i zdravotní politiky. V odborných periodikách publikuje články o lékových novinkách a prostřednictvím všech médií informuje širokou veřejnost o inovativních lécích.

2.5. Etické normy

Pojmem etická (mravní) norma se obecně myslí „*vyslovený nebo častěji nevyslovený požadavek na lidské jednání, zejména ve vztahu k druhým, k majetku nebo k přírodě.*“⁴⁰

Je to určité omezení člověka v životě mezi ostatními, ale zavazuje jej většinou pouze na úrovni jeho svědomí, a proto tedy není možné je vymáhat právní cestou.

2.5.1. Etický kodex AIFP

Asociace inovativního farmaceutického průmyslu si zakládá na striktním dodržování etických norem a celkově etického chování všech účastníků, kteří se jakýmkoli způsobem podílí na farmaceutickém průmyslu. Zavazuje zejména členské společnosti Asociace k dodržování Etického kodexu AIFP, ale podílí se i na vytváření

⁴⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Norma>

etických pravidel mezi farmaceutickým průmyslem a patientskými organizacemi⁴¹ a vymezila také hranice ve vztahu lékař a farmaceutická firma.

V roce 2008 podepsaly členské společnosti spolu se zástupci České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně Společnou deklaraci, která jednoznačně vymezuje podmínky vztahu mezi lékařem a farmaceutickým průmyslem. Z obou stran je to krok k vzájemné spolupráci a k zodpovědnému jednání vůči pacientům. Společná deklarace AIFP a ČLS JEP má čtyři hlavní témata vzájemné spolupráce: (1) Informace o produktech a propagace registrovaných léků, (2) Setkání organizovaná nebo sponzorovaná farmaceutickým průmyslem, (3) Klinický výzkum a (4) Poradenské služby a spolupráce.⁴²

Zásady a standardy farmaceutického průmyslu jsou v některých případech právně a směrnice vymezeny (například výrobní a vývojové postupy), co se však týká etiky farmaceutického průmyslu a marketingového chování, musela být vytvořena normativní pravidla, aby se dostalo primárnímu úkolu průmyslu, a to zajištění kvalitní a dostupné zdravotní péče pro pacienty. Asociace AIFP proto sepsala a vydala Etický kodex AIFP, kterému se členské společnosti zavázaly. *„Členové AIFP uvádějí na trh své léčivé přípravky a propagují je v souladu s nejpřísnějšími etickými zásadami. Propagace (jak je definována níže) (i) nesmí nikdy zdiskreditovat nebo snížit důvěru ve farmaceutický průmysl, (ii) musí brát v úvahu zvláštní povahu léků a odbornou úroveň toho, komu je určena, (iii) stejně jako nesmí v žádném případě působit urážlivě. Členové se zejména zavazují, že nebudou praktikovat žádné postupy nebo aktivity, které by nutily osoby předepisující léky ke zvyšování počtu předpisů výměnou za pobídky (ve formě zboží, služeb či peněz). Pracovníkům ve zdravotnictví nesmí být výměnou za předepisování přípravků či za závazek pokračovat v takovém předepisování nabízeny ani poskytovány žádné granty, stipendia, dotace, podpory, konzultantské smlouvy, pozvánky na kongresy či jiné pobídky v oblasti vzdělávání či praxe. Nic nesmí být nabízeno či poskytováno takovým způsobem nebo za takových*

⁴¹ Viz Patientský kodex v plném znění na adrese <http://www.aifp.cz/cz/kodex.php>.

⁴² Celý text společné deklarace viz <http://www.aifp.cz/cz/deklarace.php>.

*podmínek, které by narušily nezávislost rozhodování zdravotnického odborníka při předepisování léčiv.*⁴³

Etický kodex AIFP se zaměřuje na propagaci a komunikaci s jakoukoli odbornou stranou, která má povinnost a právo předepisovat nebo vydávat léčivé přípravky a také s lékaři, dentisty, farmaceuty nebo zdravotníky (ale i nemocnicemi, vládami, zdravotními pojišťovnami nebo patientskými organizacemi), kteří mohou z pozice své profese rozhodovat o přístupu k těmto léčivým přípravkům, předepisovat je, nakupovat, dodávat či podávat nebo poskytovat služby ve zdravotnictví.

Kodex vymezuje všechny druhy a metody propagace a propagační činnosti, ale v žádném případě tyto činnosti žádným způsobem neomezuje v podávání faktických, odborných a zásadních informací ohledně léčivých přípravků.

Členské společnosti, ale i další farmaceutické společnosti a jiné organizace nebo jednotlivci působící v oblasti výzkumu, vývoje výroby a prodeje léčiv, kteří by chtěli závazně dodržovat etický kodex, se musí každoročně podepsat pod jeho stávající nebo aktualizované znění. Kodex tedy není určen pouze členským společenstvem asociace AIFP, je otevřen komukoli, kdo se chce řídit jeho stanovisky a pravidly.

Nejenom že kodex stanovuje principy, na kterých musí být založena propagace léčivých výrobků, tak jasně vymezuje práva a povinnosti obchodních zástupců, stanovuje pravidla pro testování vzorků léčivých přípravků, vypisuje podmínky sponzorování cest a zasedání (podrobněji rozebereme v následující kapitole), věnuje se také otázce neintervenční studie a upravuje vztahy se zdravotnickými odborníky.

2.5.1.1. Sponzorování cest a zasedání

Důležitou součástí Etického kodexu AIFP z pohledu této práce je část o sponzorství cest a zasedání. Členské společnosti pořádají a podporují vědecká sympozia a vědecké kongresy, které se konají na území České republiky i mimo ni. Akce nebo také zasedání jsou pořádána s čistě odborných a vědeckých účelů. Pokud má zasedání jiný účel, její sponzorování není povoleno. Podmínkou pro sponzorování je také uveřejnění sponzorů zasedání ve všech dotčených dokumentech.

⁴³ Etický kodex AIFP dostupný na stránce <http://www.aifp.cz/cz/clanky.php?kat=3>

V kodexu jsou uvedeny také zásady sponzorování zdravotnických odborníků účastnících se zasedání:⁴⁴

- Sponzorství musí být v přiměřené výši a musí být omezeno výlučně na hlavní vědecký účel zasedání.
- Zasedání musí mít přímou souvislost s polem působnosti zdravotnického odborníka.
- Sponzorství nemůže být rozšířeno na rodinu či spolucestující.
- Sponzorství nesmí být spojováno s předepisováním přípravků nebo jejich prodaným množstvím.
- Cestovní náklady, ubytování, stravu a registrační poplatek může hradit sponzor. Členy poskytovaná pohoštění nesmí spočívat ve sponzoringu nebo organizaci volného času (jako je sport a další aktivity).
- Účastníci mohou přijet na místo zasedání do 24 hodin před zahájením zasedání a odjezd se musí uskutečnit do 24 hodin po jeho skončení. Pokud se účastníci rozhodnou přijet dříve nebo zůstat déle, veškeré náklady na dobu prodloužení musí hradit účastník a nesmějí být hrazeny sponzorující společností.
- Členové musí každé sponzorství dle tohoto odstavce nahlásit do databáze Asociace.

2.5.1.2. Sponzorování samostatných zasedání

Dalším sponzorstvím, kterým se Etický kodex AIFP zabývá, je sponzorování samostatných zasedání, tj. zasedání sponzorovaná členy. I pro takovéto akce jsou v kodexu určeny jednoznačné podmínky.⁴⁵

⁴⁴ Etický kodex AIFP dostupný na stránce <http://www.aifp.cz/cz/clanky.php?kat=3>, s. 19-20.

⁴⁵ Etický kodex AIFP dostupný na stránce <http://www.aifp.cz/cz/clanky.php?kat=3>, s. 20-21.

- Členové mohou v souladu s Kodexem AIFP organizovat pro zdravotnické odborníky zasedání sponzorovaná členy / samostatná zasedání.
- Na těchto zasedáních mohou být propagovány pouze registrované léčivé přípravky.
- Pohoštění na těchto zasedáních musí být v přiměřené míře a musí být omezeno výlučně na hlavní účel zasedání.
- Cestovní náklady, ubytování a stravu může hradit sponzor. Pohoštění nesmí spočívat ve sponzoringu nebo organizaci volného času (jako je sport a další aktivity). Členové by se měli vyhýbat organizaci těchto zasedání v místech spojených s trávením volného času.
- Pohoštění na propagačních zasedáních nemůže být rozšířeno na jiné osoby, než jsou zdravotničtí odborníci.
- Není možné sponzorovat účast manželek/manželů ani jiných členů rodiny nebo přátel zdravotnického odborníka.
- Tuzemská zasedání nesmějí trvat déle než 3 dny včetně cesty. Nejméně 75 % obvyklé pracovní doby musí být věnováno vědeckému programu. Pozvání na akci nesmí být spojeno se souhlasem s předepisováním dohodnutého množství přípravků.
- Žádný člen nesmí organizovat nebo sponzorovat zasedání nebo jinou akci, pokud se koná mimo hranice státu, a to s výjimkou:
 - místo konání musí být ve: významném firemním sídle, místě výroby nebo výzkumu sponzorské společnosti v Evropě (s výjimkou návštěvy v místě ústředí, pokud se nachází mimo Evropu). Toto pravidlo se nevztahuje na samostatná zasedání organizovaná ústředím (Evropské nebo světové ústředí);
 - pozvání na akci nesmí být spojeno se souhlasem s předepisováním dohodnutého množství přípravků;
 - alespoň 75 % obvyklé pracovní doby by mělo být věnováno vědeckému programu;
 - zasedání nesmí trvat déle než 4 dny včetně cesty.

- Zasedání zkoušejících mohou být uskutečněna pouze pro účastníky klinických hodnocení, která jsou prováděna v souladu se zásadami Správné klinické praxe a byla schválena Státním ústavem pro kontrolu léčiv – SÚKL nebo byla SÚKL oznámena.
- Hrazení výdajů spojených se zasedáním sponzorovaným společností nebo cestovného musí být provedeno šekem, bankovním převodem nebo peněžní poukázkou, a nikoli v hotovosti nebo jiným ekvivalentem hotovosti a musí být provázeno vystavením stvrzenek s rozepsáním všech jednotlivých položek uhrazených výdajů.
- Tento odstavec se vztahuje také na případy, kdy je akce organizována třetí stranou, ale je plně nebo částečně financována členem.

2.5.1.3. Sponzorování účasti zdravotnického odborníka na kongresu

Nesmíme zapomenout na kongresy, kterých se odborníci zúčastňují a pro jejichž sponzorství jsou také nastavena jednoznačná pravidla:

Sponzor může hradit náklady na cestovné, ubytování, stravu a registrační poplatek. Pohoštění je možné podle obecných pravidel.

Sponzorování nesmí v žádném případě souviset s prodejem nebo preskripcí přípravků sponzora.

Musí existovat spojitost mezi předmětem kongresu a specializací sponzorovaného odborníka.

Sponzorování nesmí pokrývat zábavu (sport, kulturu, prohlídku památek).

Sponzorování se vztahuje na příjezd zdravotnického odborníka do 24 hodin před zahájením kongresu a odjezd do 24 hodin po jeho skončení.

2.6. Kongresová turistika

Kongresová turistika je významné a specifické odvětví cestovního ruchu, které se začalo vyvíjet ve čtyřicátých letech dvacátého století a v současnosti patří mezi nejvyužívanější odvětví celosvětového cestovního ruchu. Kongresová turistika spojuje cestování a pobyt lidí v kongresovém místě s činnostmi, díky kterým dochází k výměně vědeckých a odborných informací a zkušeností. Nabízí ale také doprovodné akce v rámci samotného kongresu nebo v rámci využití volného času v místě kongresového pobytu.

Hlavním motivem kongresové turistiky je předávání nových poznatků, informací, navázání pracovních kontaktů a setkání s odborníky v konkrétní oblasti. Kongresová turistika se vyznačuje specifickými rysy, jako je vysoká úroveň a komplexní služby, odborný charakter akcí, společenská a reprezentativní prestiž, ekonomická výhodnost a konání mimo „tradiční“ cestovní sezónu.⁴⁶

Akce kongresové turistiky jsou realizovány v ubytovacích zařízeních nejvyšší a vyšší kategorie a jejich součástí je celý komplex turistických služeb (ubytování, stravování, doprava, výlety, kulturní a společenské akce a další).

Produkty kongresové turistiky, které jsou nejčastěji nabízené: kongresy, konference, sympozia, kolokvia, semináře, výstavy, veletrhy, komerční prezentace a pracovní setkání (tzv. workshopy) a akce spojené s incentivní turistikou⁴⁷.

Existuje několik podmínek k pořádání kongresové turistiky:

- Image destinace – destinace, ve které se akce kongresové turistiky uskutečňuje, musí mít svou „image“. Image místa tvoří celková pozitivní společenská, ekonomická, kulturní a politická situace daného místa.
- Kongresové město – navazuje na celkovou image destinace a je důležitým faktorem pro výběr konání akce. Města se rozdělují do několika kategorií

⁴⁶http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CEMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.projekty.nazory.cz%2Fpscr%2F11_kongres.doc&ei=X_p8UZz1H4yp7AbEoIDgCQ&usg=AFQjCNEp1lyFF8wJRe3ivtpEFoSOF5F3aA&bvm=bv.45645796,d.ZGU

⁴⁷ Incentivní turistika je druh cestovního ruchu, který je založen na motivaci a ocenění zaměstnanců, klientů nebo obchodních partnerů.

podle různých kritérií. Důležité například je, kolik ubytovací kapacity a na jaké úrovni nabízí, zda je do města, respektive lokality, zajištěna kvalitní doprava (mezinárodní letiště, dálnice), rozhoduje také počet kongresových center, atraktivita okolního prostředí, služeb a celkového zázemí.

- Místo konání kongresu – realizace akcí kongresové turistiky vyžadují většinou místa se specifickými podmínkami. Mohou to být kongresová centra, hotely a hotelové komplexy, vysoké školy a univerzity. Zvláštní skupinou jsou poté specifická místa konání, která jsou prvoplánově používána k jiným účelům, ale pro konání konkrétní akce kongresové turistiky se mohou dokonale hodit, ať už svou atmosférou nebo využitím prostoru a symboliky místa.
- Ubytování – je důležitou součástí téměř každé turistiky, kongresovou nevyjímaje. Dostatečné množství hotelů v dostatečné kvalitě je důležitým aspektem při výběru destinace konání. Využívány jsou zejména k ubytování hostů, ale mohou sloužit také jako místo konání kongresu. Podstatné je jejich umístění a dopravní dostupnost.
- Doprava – kapacitně dostatečné a komfortní letiště s odpovídajícím leteckým spojením s významnými mezinárodními cíli je důležitým kritériem výběru destinace.
- Doprovodné akce – akce kongresové turistiky si klade za cíl nejen organizaci odborných, vědeckých akcí, ale pro své hosty připravuje také doprovodné akce spojené s poznáním destinace konání a nejbližšího okolí. Mohou to být různé společenské večery, kulturní akce, program pro doprovázející osoby před a pokongresové akce.

Organizátory kongresové turistiky bývají buď cestovní kanceláře, nebo agentury. Podílejí se na realizaci a organizaci celého konání. Cestovní kanceláře a agentury se v rámci kongresové turistiky dělí do dvou základních skupin: Professional Congress Organizer (PCO) – Odborný organizátor kongresů a Congress Travel Agent (CTA) – Kongresová cestovní agentura.

3. Korupční prostředí ve zdravotnictví

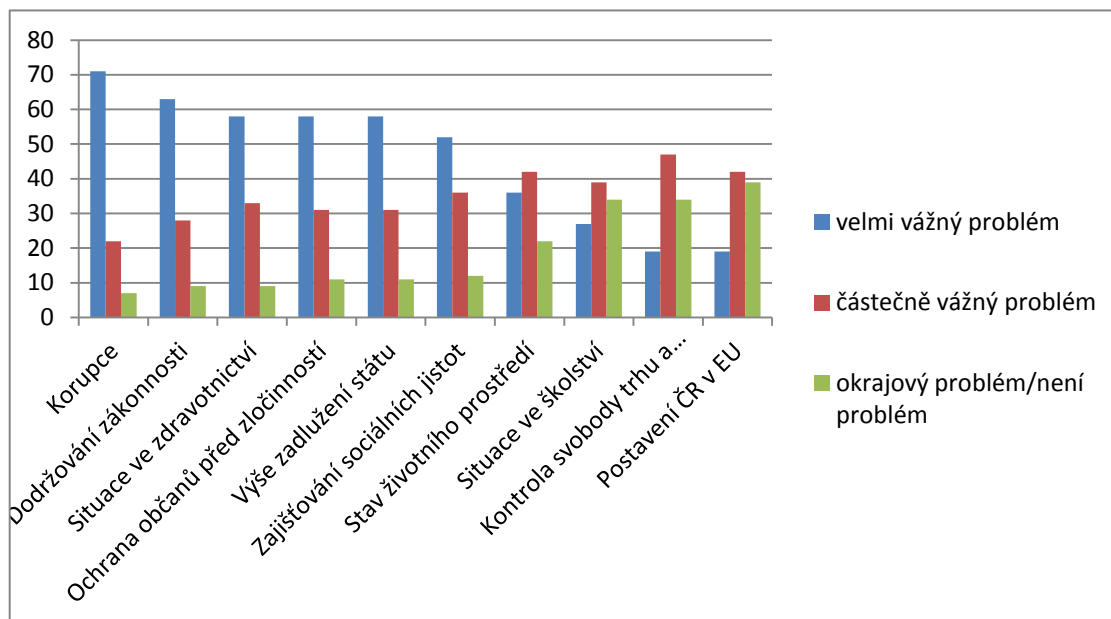
Ačkoli je korupce rozšířená téměř všude kolem nás, právě korupce ve zdravotnictví je mezi veřejností vnímána jako největší problém současnosti. Vyjdeme-li z průzkumů veřejného mínění, konkrétně průzkumu společnosti STEM z února 2012, kde na otázku „Co je pro dnešní ČR skutečně závažný problém, kterým je třeba se zabývat?“ odpovídali respondenti následovně.⁴⁸

Tabulka č. 1 Výsledky průzkumu společnosti STEM

Co je pro dnešní ČR skutečně závažný problém, kterým je třeba se zabývat (v %)?			
Oblast	velmi vážný problém	částečně vážný problém	okrajový problém/není problém
Korupce	71	22	7
Dodržování zákonnosti	63	28	9
Situace ve zdravotnictví	58	33	9
Ochrana občanů před zločinností	58	31	11
Výše zadlužení státu	58	31	11
Zajišťování sociálních jistot	52	36	12
Stav životního prostředí	36	42	22
Situace ve školství	27	39	34
Kontrola svobody trhu a podnikání	19	47	34
Postavení ČR v EU	19	42	39

⁴⁸ <http://www.novinky.cz/domaci/110149-cechum-stale-vice-vadi-korupce.html>

Graf č. 1 Výsledky průzkumu společnosti STEM

Lékaři a management nemocnic v současné době více než z úplatků od pacientů profituje ze spolupráce s farmaceutickými a jinými firmami zainteresovanými ve zdravotnictví. Začíná to již v malém objemu u praktických a obvodních lékařů a ve velkém je realizována zejména na úrovni velkých zdravotnických zařízení. Za korupční praktiky ze strany firem je potřeba vnímat jakoukoli motivaci finančního nebo jiného charakteru, která vede k upřednostňování jejich produktu před produkty ostatních firem bez ohledu na jednoznačný prospěch pro pacienta. Většinou se ale nejedná o jeho poškození, protože například produktů s genericky stejnou účinnou látkou je celá řada, a na výsledek léčby nemá vliv, který z nich je zvolen. Proto zde mají zástupci firem poměrně velké pole působnosti a mnohdy záleží pouze na míře motivace, zda je k léčbě použit jejich produkt nebo produkt firmy konkurenční.⁴⁹

Korupční jednání při nákupu přístrojů do zdravotnických zařízení, finanční vazby mezi lékaři a farmaceutickými firmami, to jsou zřejmě nejrozšířenější možnosti, jak se

⁴⁹ Srov. KOSIČKA, T., *Korupce ve zdravotnictví*, přednáška ze semináře poslanecké sněmovny parlamentu ČR „Korupce, fenomén naší společnosti“, Praha 2014

korupční prostředí vytváří. Lékaři totiž bývají odměňováni za to, že předepisují konkrétní léky té či oné firmy.

„Myslím, že tady se situace zlepšila, výrobci léků se chovají etičtěji. Zrovna minulý týden firma GSK, která určuje trendy, vydala zprávu, že už nebude hodnotit své pracovníky, kteří seznamují lékaře s novými léky, podle toho, kolik léků se podaří prodat. Což je zajímavý průlom,“ říká Jana Petrenko.⁵⁰

⁵⁰ Srov. <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Sedm-typu-korupce-ve-zdravotnictvi-Cesko-zvlada-prakticky-vsechny-298874>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Výzkum

Výzkumná část diplomové práce „Korupce při preskripci léčiv“ se zaměřuje na sledování často medializované části korupčního jednání, kterou je tzv. kongresová turistika. Farmaceutické společnosti, ale i ostatní firmy nabízející služby či zdravotnický materiál často využívají jako motivující aspekt sponzoring lékařů v souvislosti s účastí na tuzemských, ale i zahraničních kongresech a sympoziích. Zejména tradiční a prestižní evropské a světové kongresy jsou lékaři brány jako jedna z možností, kde se dále vzdělávat a získávat nové zkušenosti s problematikou, se kterou se mohou setkat ve svých praxích. Nové přístupy k léčbě, výsledky studií a zkušenosti kolegů ze zahraničí jsou nedílnou součástí rozvoje kvalitní zdravotní péče pro jejich pacienty.

Účast na těchto kongresech je brána také jako prestiž a pro lékaře je impulzem pro další práci. Avšak finanční náklady na účast na takovýchto kongresech bývá často pro lékaře limitujícím faktorem. Náklady na účast se pro lékaře pohybují v řádu desítek tisíc korun a není výjimkou, že se vyšplhají o přes stotisícovou hranici. Proto zejména farmaceutické společnosti často motivují lékaře ke spolupráci při předepisování jejich produktů právě sponzoringem těchto nákladů. Vše vysvětlují tím, že poskytují lékařům možnost dalšího vzdělávání, a tím podporují lepší péči o jeho pacienty. Na tom by nebylo nic neetického, pokud by opravdu zůstalo pouze u hrazení nákladů spojených přímo s odborným sympoziem. Často se však stává, že firma neplatí pouze kongresové poplatky, cestovné a ubytování, což není v rozporu s etickým kodexem AIFS, ale nabízí lékařům i volnočasové vyžití od fakultativních výletů, přes hrazení společenských událostí až po sportovní vyžití.

V dotazníku, který byl zvolen jako výzkumná metoda této diplomové práce, se snažíme zjistit, jakou měrou a za jakým účelem farmaceutické společnosti investují své prostředky do krytí nákladů za účast na těchto kongresech pro lékaře.

4.1. Metodika výzkumu

Jako metodu výzkumu jsme zvolili dotazníkovou metodu. Dotazník je jedním z nejběžnějších nástrojů pro sběr dat pro různé typy průzkumů. Skládá se z přesně formulovaných otázek, jejichž cílem je získat názory a fakta od respondentů.

Vzhledem k citlivosti tématu jsme zvolili možnost anonymního dotazníkového šetření, a to zejména proto, abychom získali co nejdůvěryhodnější data. Dotazník měli respondenti z řad lékařů a zástupců farmaceutických firem k dispozici v elektronické podobě, stejně jako v tištěné verzi. Anonymita byla zajištěna při elektronickém vyplňování administrátorem webového portálu, na němž bylo možné dotazník vyplnit (nebyly sledovány IP adresy odesílatelů a dotazník nebylo nutné podepisovat) a u tištěné formy důvěryhodností tazatele, který dotazník lékaři doručil.

4.2. Průběh výzkumu

Výzkum probíhal formou online dotazníků (ve výjimečných případech tištěnou formou), který byl anonymní, a respondenti odpovídali na otázky týkající se sponzoringu účasti lékařů na kongresech a sympoziích. Účast ve výzkumu byla dobrovolná a respondenti nebyli nijak odměňováni. Vzor dotazníků uvádíme v závěru jako přílohu 1 a přílohu 2.

4.3. Charakteristika zkoumaného souboru

Šetření jsme rozdělili do dvou dotazníků. První byl určen lékařům, byl anonymní a osloveni byli lékaři z celé České republiky z oborů: psychiatrie, kardiologie, gynekologie, dermatologie, chirurgie, ortopedie, oční lékařství, stomatologie, urologie, onkologie, pediatrie, diabetologie, interna, neurologie a praktičtí lékaři. Výzkumu se zúčastnili jako samostatní privátní lékaři.

Pro dostatečné množství dat a zvýšení relevantnosti bylo osloveno přibližně 400 lékařů. Ke zpracování výsledků se vrátilo 215 vyplněných dotazníků. Lékaři byli kontaktováni elektronicky a osobně.

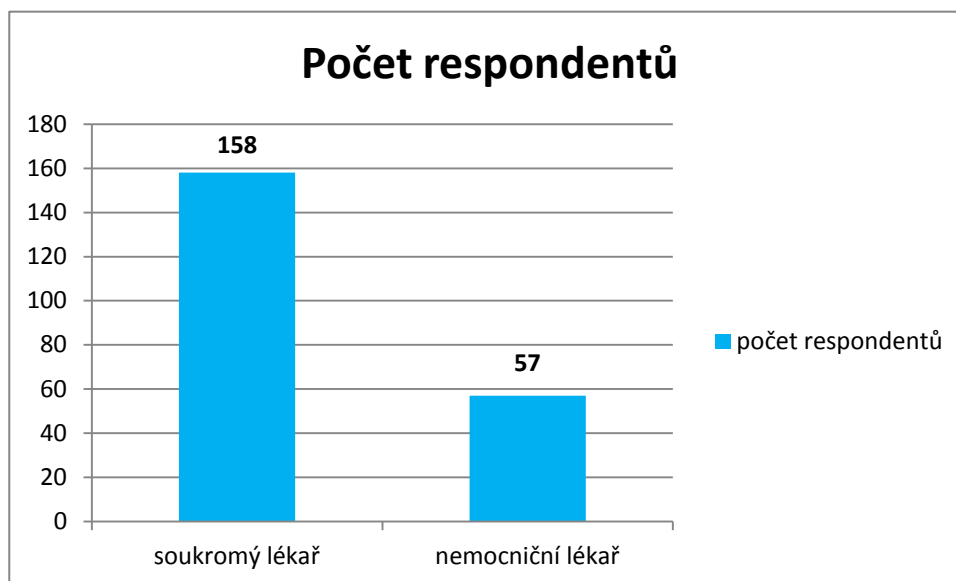
Druhý dotazník byl zaměřen na obchodní zástupce a manažery farmaceutických společností působících v České republice. Bylo osloveno přibližně 200 zástupců z originálních i generických společností. Zpět se vrátilo 110 vyplněných dotazníků. Zástupci firem byli dotazováni elektronicky a šetření bylo taktéž anonymní.

Pro přehlednost uvádíme přehled respondentů v tabulkách a grafech. Z dotazníku, který byl určen pro lékaře, uvádíme v **tabulce č. 2** a **grafu č. 2** rozdělení mezi soukromými lékaři a nemocničními lékaři. **Tabulka č. 3** a **graf č. 3** prezentuje rozdělení podle specializací a **tabulka č. 4** a **graf č. 4** prezentují postavení jednotlivých lékařů.

Tabulka č. 2 Rozdělení lékařů

Rozdělení lékařů	Počet respondentů
Soukromý lékař	158
Nemocniční lékař	57

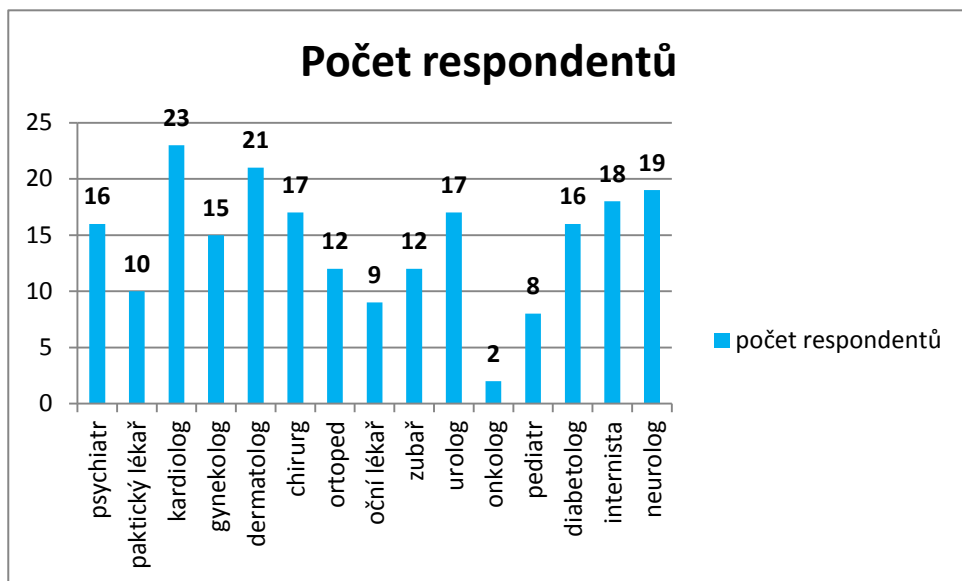
Graf č. 2 Rozdělení lékařů

Tabulka č. 3 Lékaři podle specializací

Rozdělení lékařů podle odbornosti	Počet
Psychiatr	16
Praktický lékař	10
Kardiolog	23
Gynekolog	15
Dermatolog	21
Chirurg	17
Ortoped	12
Oční lékař	9
Zubař	12
Urolog	17
Onkolog	2
Pediatr	8
Diabetolog	16
Internista	18
Neurolog	19

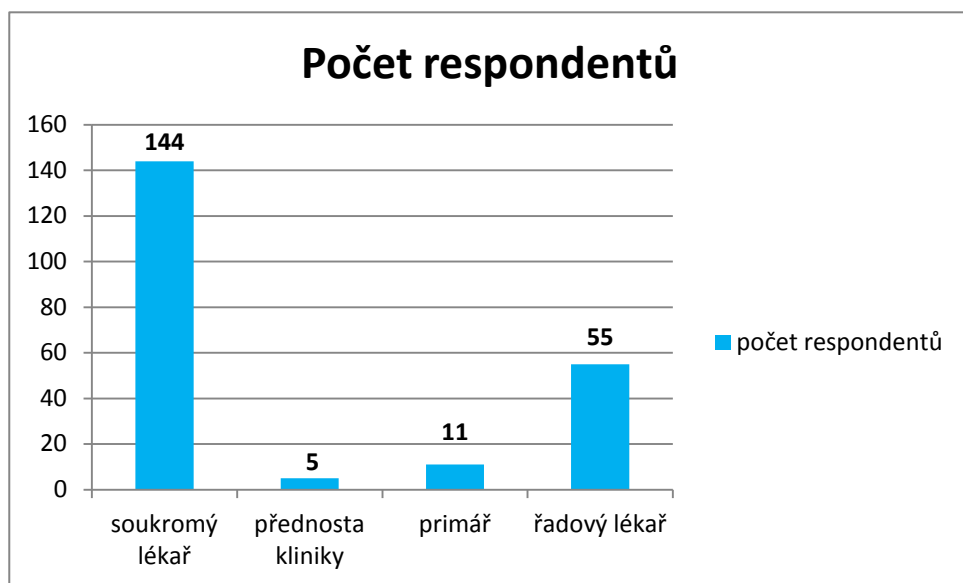
Graf č. 3 Lékaři podle specializací

Tabulka č. 4 Lékaři podle postavení

Rozdělení lékařů podle postavení	Počet
Soukromý lékař	144
Přednosta kliniky	5
Primář	11
Řadový lékař	55

Graf č. 4 Lékaři podle postavení

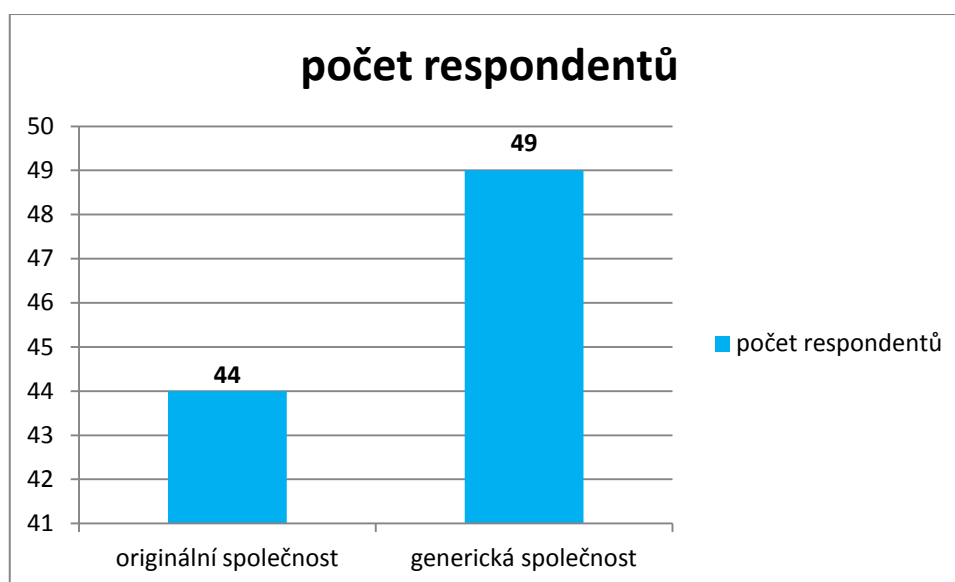

Z dotazníku pro zástupce farmaceutických společností uvádíme v **tabulce č. 5** a **grafu č. 5** základní rozdělení mezi zástupci originálních a generických firem.

Tabulka č. 5 Rozdělení zástupců firem

Typ společnosti	počet respondentů
originální společnost	44
generická společnost	49

Graf č. 5 Rozdělení zástupců firem

4.4. Výzkumné otázky a cíle

4.4.1. Výzkumné otázky

Stanovili jsme tři výzkumné otázky.

1. Podporují farmaceutické společnosti lékaře dle zákona a etických kodexů?
2. Jakým způsobem porušují farmaceutické společnosti pravidla sponzoringu lékařů v souvislosti s účastí na zahraničních kongresech?
3. Jak lékaři využívají neetické chování farmaceutických společností v rámci sponzoringu účasti na kongresech?

4.4.2. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu mezi lékaři a zástupci farmaceutických společností je zjištění, jak se společnosti řídí platnými protikorupčními zákony a etickými kodexy, zda je rozdíl v chování originálních a generických společností při dodržování daných pravidel a v jaké míře využívají lékaři služeb, které jsou nad rámec etických a zákonných norem v souvislosti se sponzoringem účasti na kongresech a sympoziích.

4.4.3. Stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1

Originální farmaceutické společnosti dodržují etická pravidla pro účast lékařů na kongresech.

Hypotéza č. 2

Lékaři jsou častěji zváni na zahraniční kongresy generickými firmami.

Hypotéza č. 3

Lékaři jsou za účast na kongresech vázáni preskripcí léků farmaceutické společnosti, která je na kongres pozvala.

Hypotéza č. 4

Lékaři využívají služby nad rámec sponzoringu své účasti na kongresu.

4.5. Výsledky výzkumu

V následující kapitole uvádíme výsledky získané na podkladě statistického zpracování dotazníků ve spolupráci s RNDr. Milanem Elfmarkem působícím na Ústavu fyzioterapie, FZV Olomouc.

Všechny statistické testy byly prováděny na hladině signifikance 0,05. Pro výpočty byl použit test pro porovnání relativních četností.

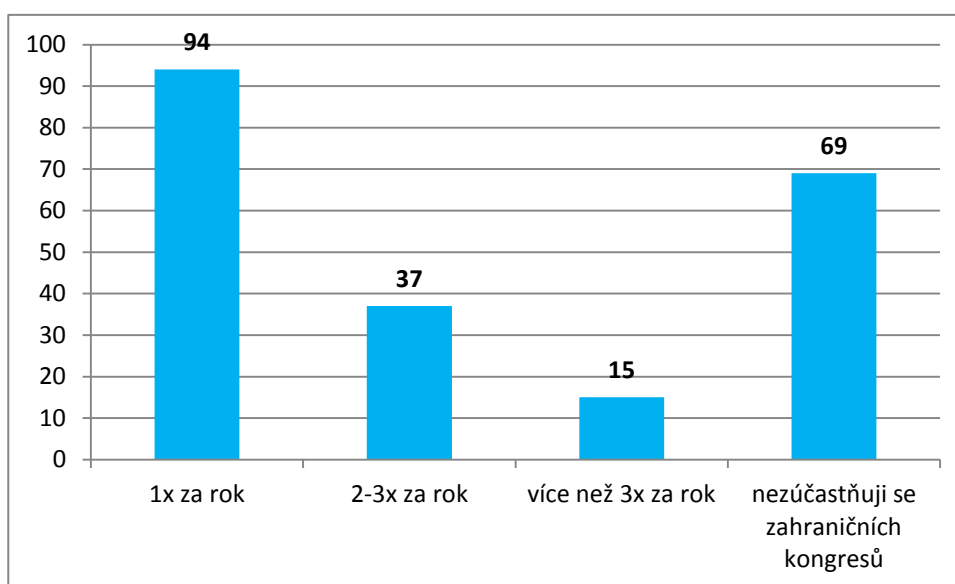
4.5.1. Přehled odpovědí na otázky z dotazníků

Pro přehled uvádíme odpovědi na jednotlivé otázky z dotazníků. Četnost odpovědí zobrazíme v grafech.

Otázka č. 1: Jak často se účastníte zahraničních kongresů?

Nejčastěji se dotazovaní lékaři zúčastňují zahraničních kongresů jednou ročně. Nejméně z dotazovaných lékařů jezdí na zahraniční kongresy více než třikrát ročně. Viz graf č. 6.

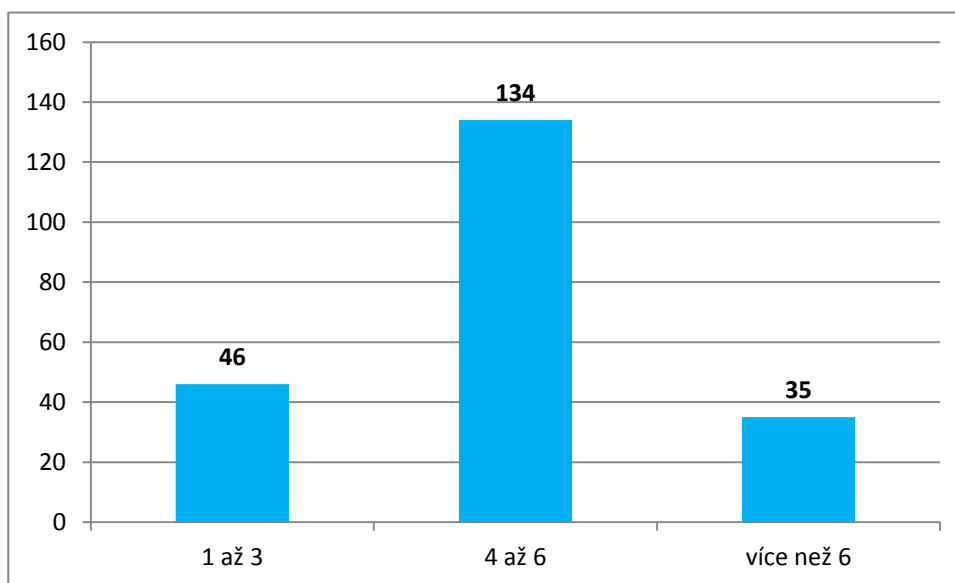
Graf č. 6

Otázka č. 2: Celkem kolika kongresů (včetně firemních seminářů) se ročně zúčastníte?

Nejčastěji se dotazovaní lékaři ročně zúčastňují čtyř až šesti kongresů a firemních seminářů. Nejméně z dotazovaných lékařů jezdí na tyto akce více než šestkrát ročně. Viz graf č. 7.

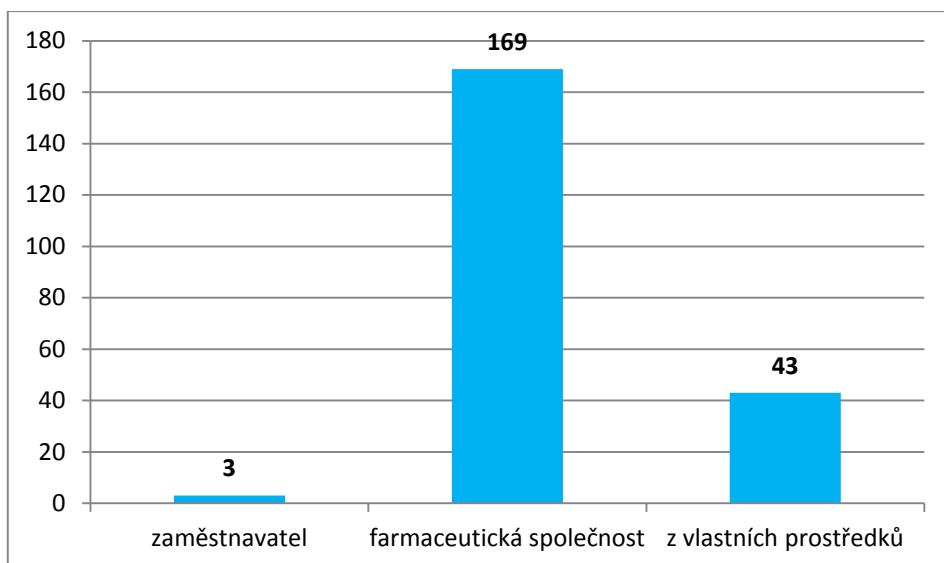
Graf č. 7

Otázka č. 3: Kdo hradí Vaši účast na kongresech?

Nejčastěji platí účast na kongresech dotazovaným lékařům farmaceutické společnosti. Nejméně často hradí účast dotazovaných lékařů jejich zaměstnavatel. Viz graf č. 8.

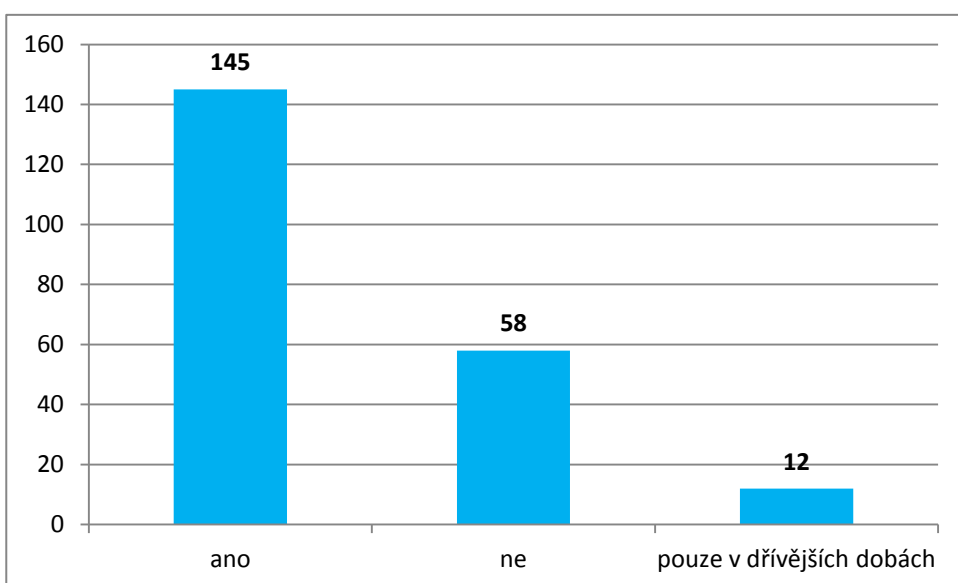
Graf č. 8

Otázka č. 4: Byl/a jste v posledních 3 letech alespoň jednou pozván/a na kongres farmaceutickou firmou?

Během posledních tří let bylo alespoň jednou nejvíce dotazovaných lékařů pozvaných na kongres farmaceutickou firmou. Nejméně respondentů nebylo pozváno farmaceutickou firmou za poslední tři roky na jakýkoli kongres. Viz graf č. 9.

Graf č. 9

Otázka č. 5: Na kongresy / semináře Vás zpravidla zvou:

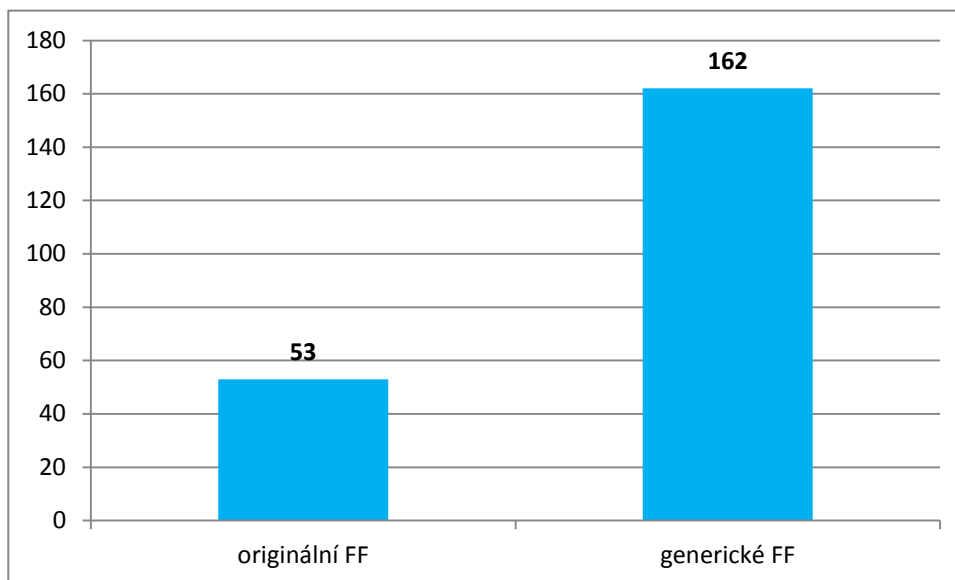
Dotazované lékaře zvou častěji na kongresy a semináře generické farmaceutické firmy.

Viz graf č. 10

Graf

č.

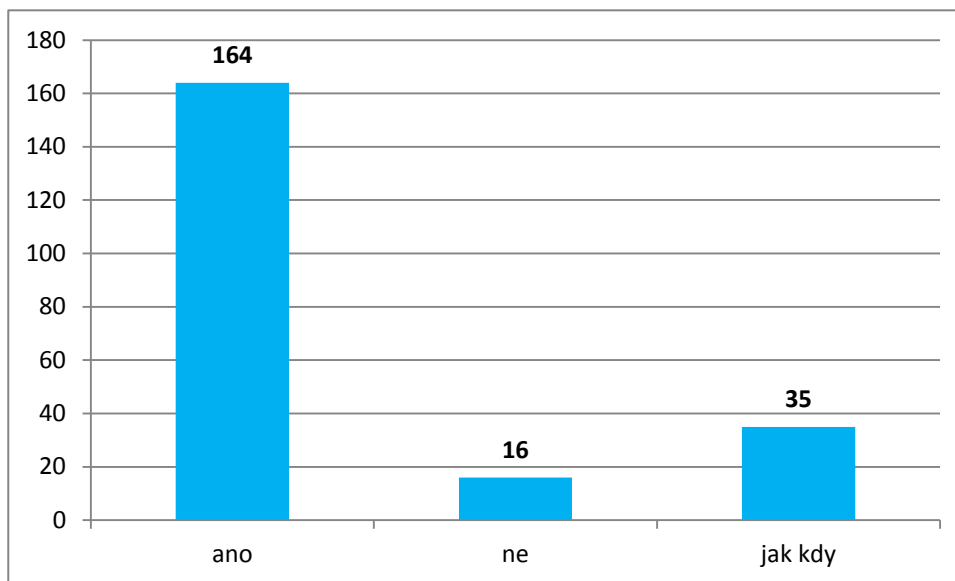
10

Otázka č. 6: Účastníte se na kongresech doprovodných programů (spol. večer, fakultativní výlet, jiné)?

Největší počet dotazovaných lékařů se v rámci kongresů účastní doprovodných akcí a programů. Nejnižší počet odpovědí byl zaznamenán u odpovědi, že se lékaři neúčastní doprovodných programů. Viz graf č. 11.

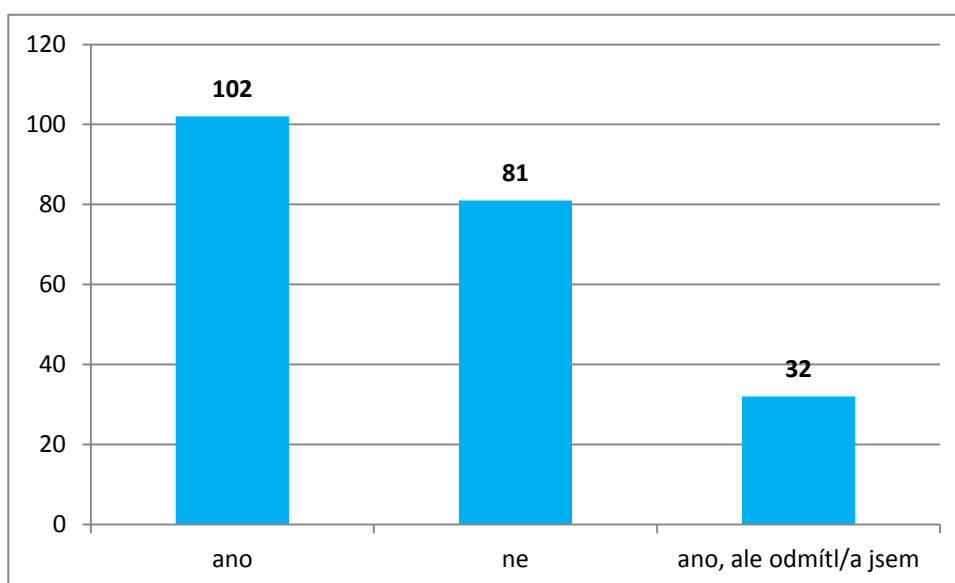
Graf č. 11

Otázka č. 7: Pozvala Vás někdy originální FF na jakýkoli doprovodný program v rámci kongresu?

Nejvíce dotazovaných lékařů bylo farmaceutickou firmou pozváno na nějaký doprovodný program v rámci kongresu. Nejnižší počet dotazovaných respondentů pozvaných na doprovodný program byl, avšak pozvání odmítl. Viz graf č. 12.

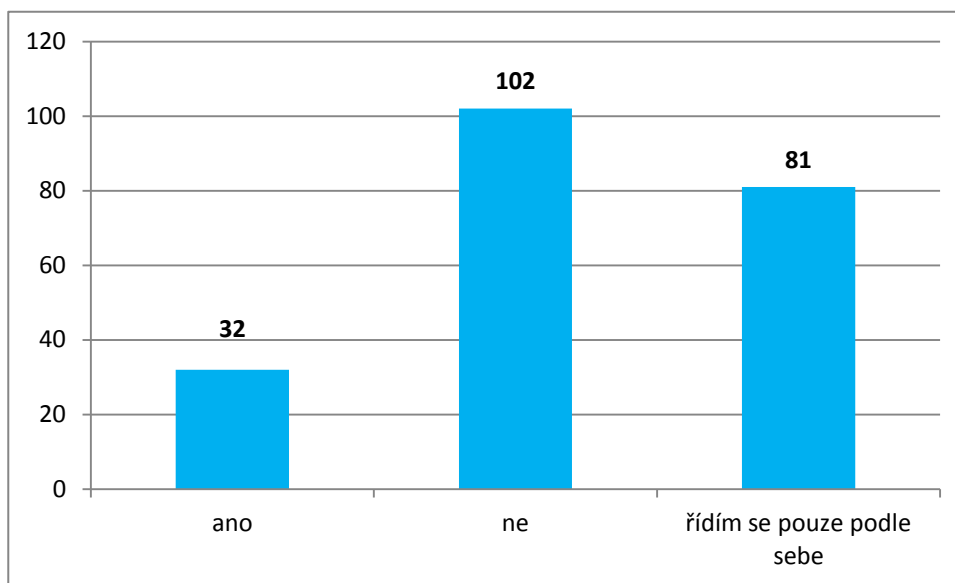
Graf č. 12

Otázka č. 8: Ovlivňuje Vás při preskripci léčivých prostředků farmaceutická společnost, která Vás na kongres pozvala?

Nejvíce dotazovaných lékařů odpovědělo, že není ovlivňováno farmaceutickými firmami, které je na kongres zvou nebo že se rozhodují pouze podle sebe. Nejméně z dotazovaných lékařů je firmami ovlivňováno. Viz graf č. 13.

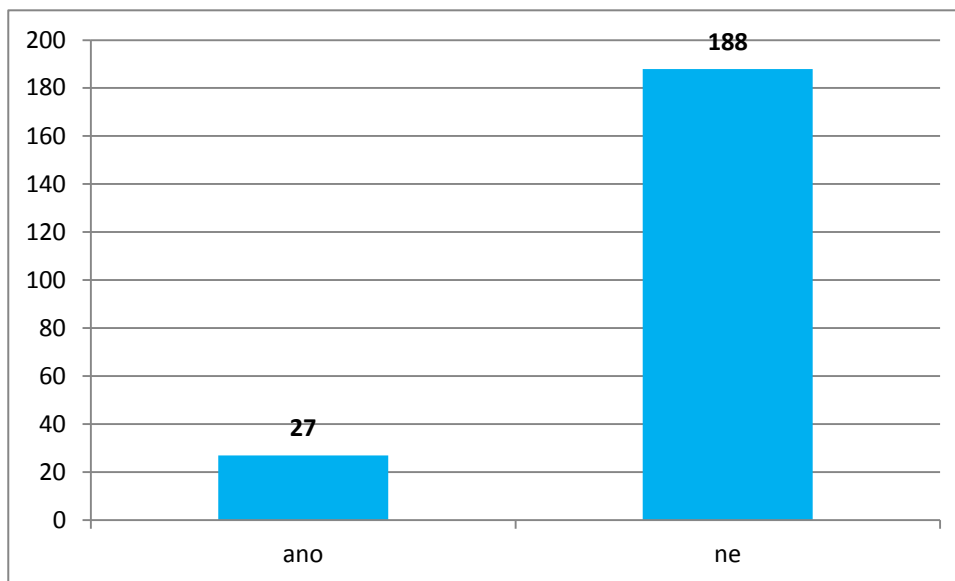
Graf č. 13

Otázka č. 9: Pocítil/a jste někdy nátlak ze strany FF na zvýšení preskripce jejího léčivého prostředku?

Více dotazovaných lékařů nikdy nepocítilo nátlak na zvýšení preskripce ze strany farmaceutických firem. Viz graf č. 14

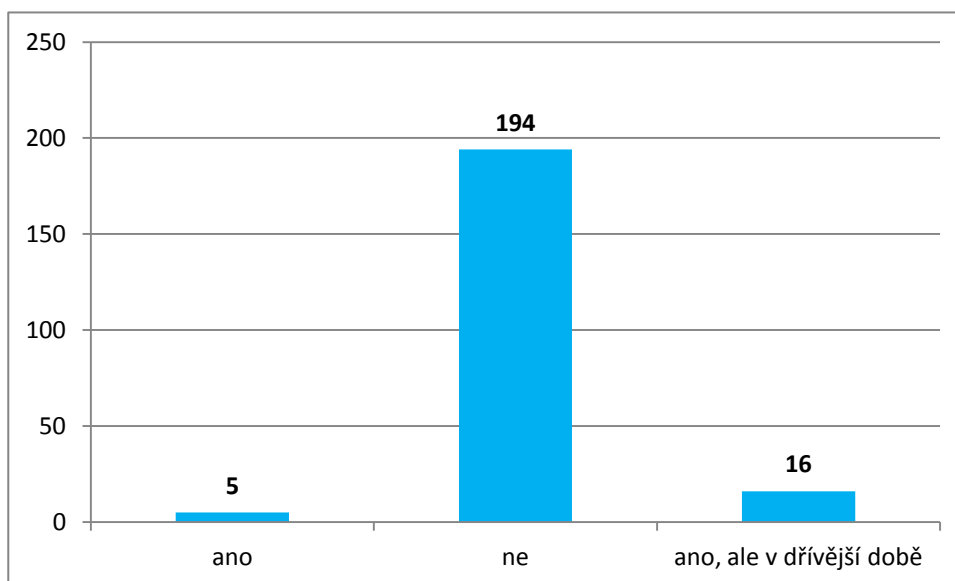
Graf č. 14

Otázka č. 10: Účastnil/a jste se v posledních 3 letech kongresu / semináře bez odborného programu?

Nejvíce dotazovaných lékařů se během posledních tří let neúčastnilo kongresu či semináře bez odborného programu. Nejméně dotazovaných se naopak akce bez odborného programu zúčastnilo. Viz graf č. 15.

Graf č. 15

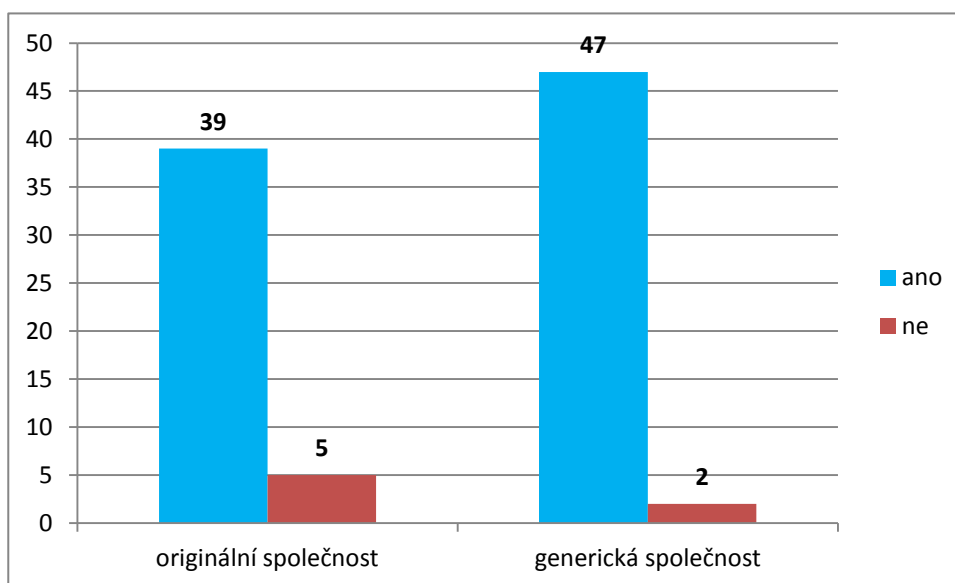

Dotazník pro zástupce farmaceutických společností:

Otázka č. 1: Zve Vaše společnost lékaře na zahraniční kongresy / semináře / konference?

Zástupci generických společností zvou častěji lékaře na zahraniční kongresy. Viz graf č. 16.

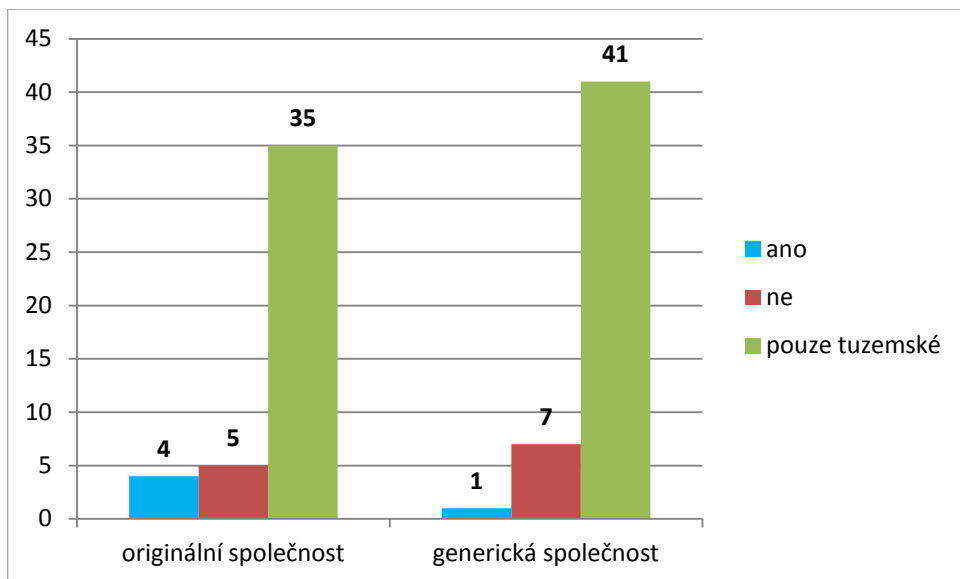
Graf č. 16

Otázka č. 2: Pořádá Vaše společnost vlastní vícedenní zahraniční kongresy / semináře / konference?

Nejčastěji pořádají originální i generické společnosti tuzemské akce. Nejméně často pořádají generické společnosti zahraniční vícedenní akce. Viz graf 4. 17.

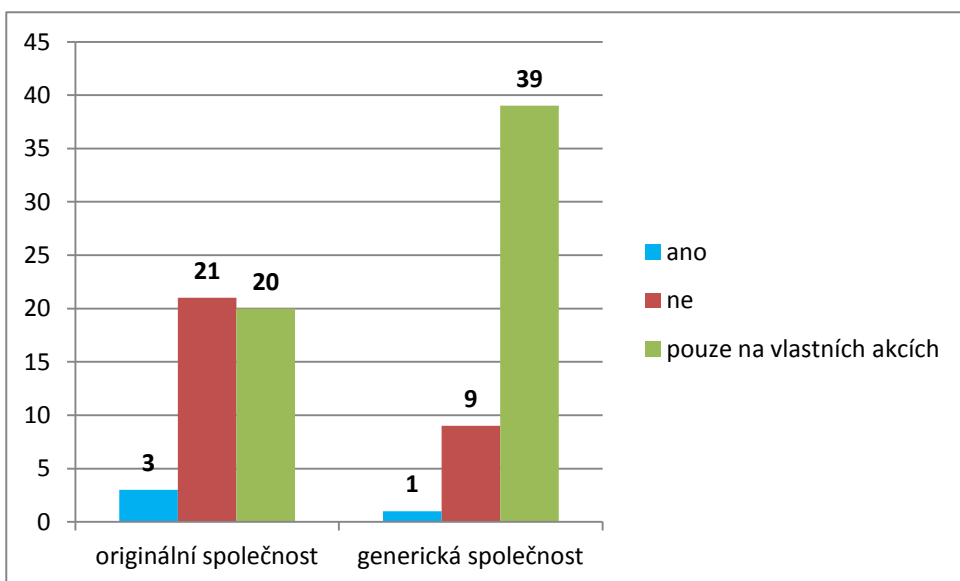
Graf č. 17

Otázka č. 3: Podporujete někdy doprovodný / společenský program v rámci kongresů?

Nejčastěji podporují generické společnosti doprovodný program na vlastních akcích. Na akcích nepořádaných farmaceutickou společností se tyto nejméně podílí na doprovodných programech. Viz graf č. 18.

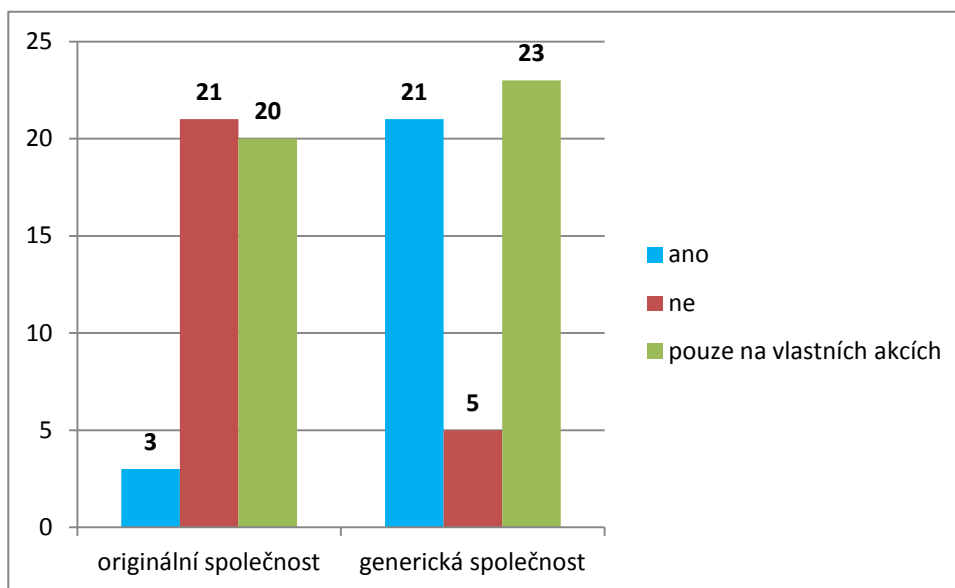
Graf č. 18

Otázka č. 4: Zvete lékaře v rámci kongresu na doprovodný / společenský program (koncert, divadlo, společenský večer)?

Nejčastěji zvou farmaceutické společnosti na doprovodný program lékaře na vlastních akcích. Nejméně často zvou originální společnosti lékaře na doprovodný program na akcích, které nepořádají. Viz graf č. 19.

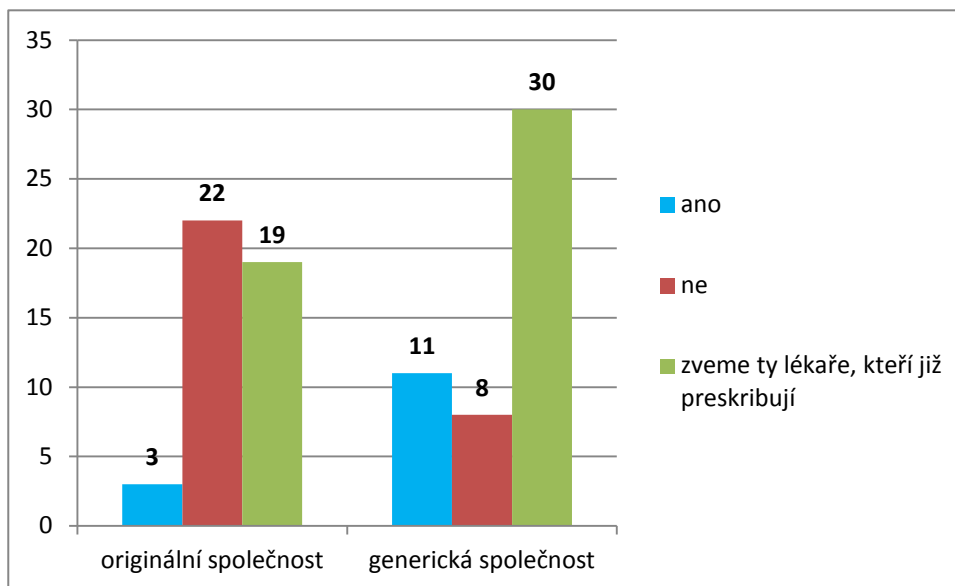
Graf č. 19

Otázka č. 5: Je účast Vámi pozvaného lékaře vázána zvýšením preskripce?

Z odpovědí vyplývá, že generické společnosti nejčastěji zvou lékaře, kteří již předepisují jejich léčiva, nejméně často je pozvání lékaře vázáno zvýšením preskripce při pozvání originální společností. Viz graf č. 20.

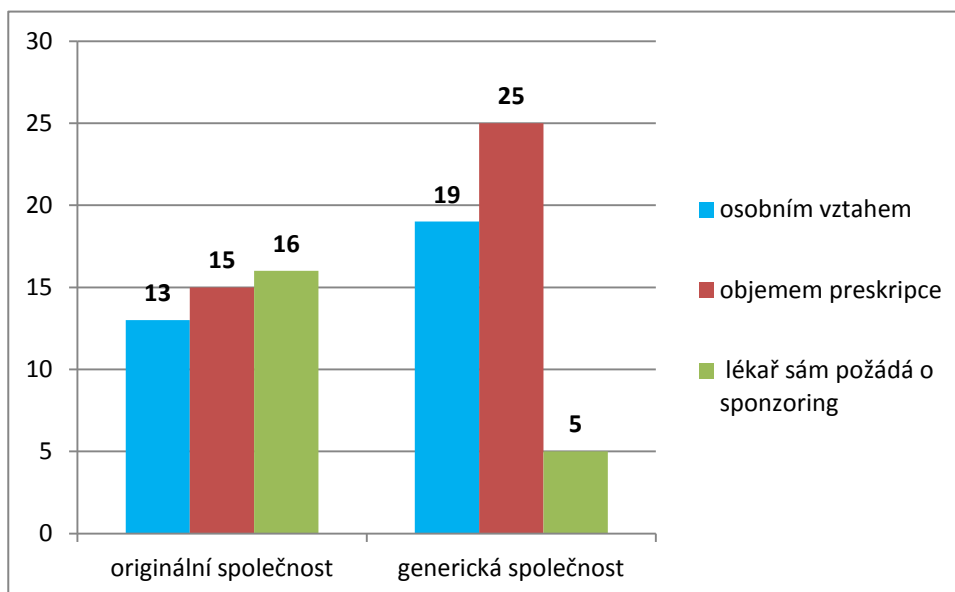
Graf č. 20

Otázka č. 6: Čím je nejvíce ovlivněn výběr lékaře, kterému sponzorujete účast na kongresu?

Nejčastěji je u zástupců generických společností výběr lékaře ovlivněn objemem preskripce, zástupci originálních společností uvádí, že je v nejvíce případech oslovi samotní lékaři. Viz graf č. 21.

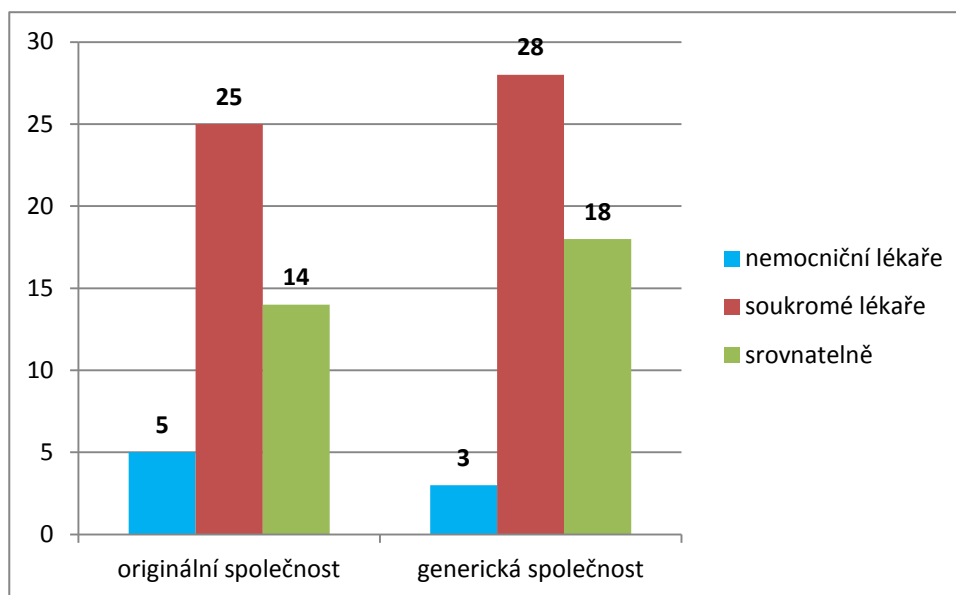
Graf č. 21

Otázka č. 7: Jaké lékaře nejčastěji zvete na odborné konference (kongresy)?

Nejčastěji jsou na kongresy zváni soukromí lékaři jak originálními, tak generickými společnostmi. Viz graf č. 22.

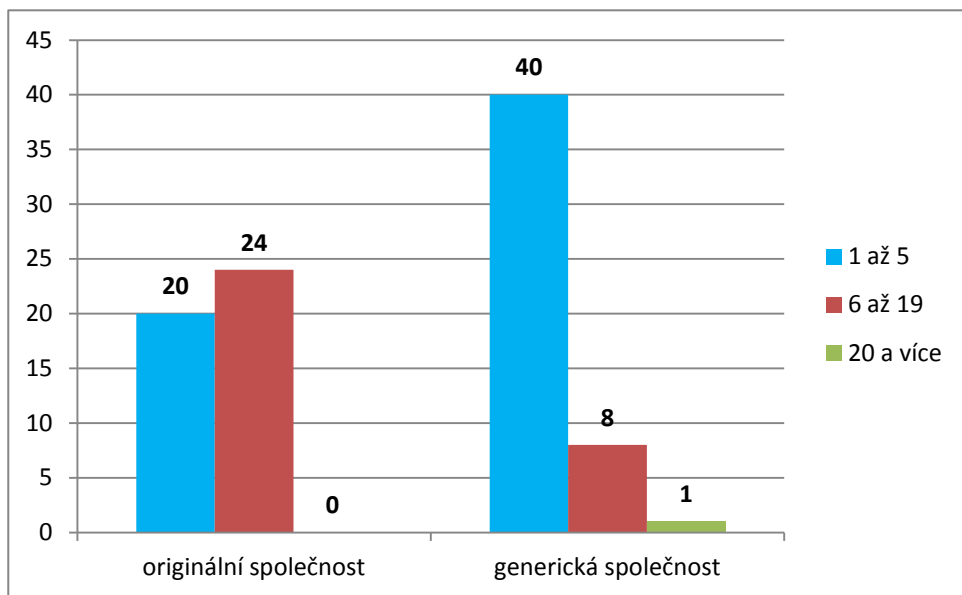
Graf č. 22

Otázka č. 8: Kolika lékařům za rok sponzorujete účast na zahraničních kongresech?

Farmaceutické společnosti nejčastěji sponzorují účast na zahraničním kongresu jednomu až pěti lékařům. 20 a více lékařům nehradí účast na kongresu žádná ze zúčastněných originálních společností. Viz graf č. 23.

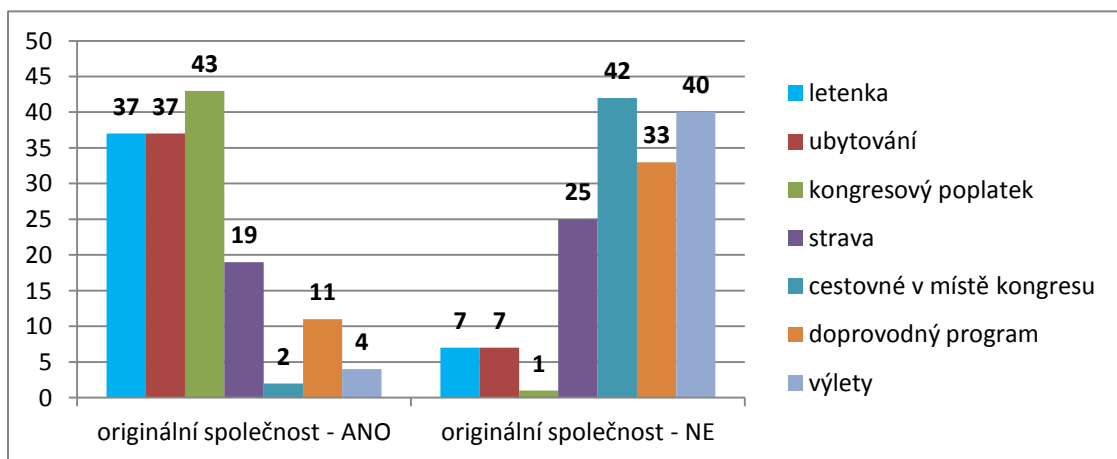
Graf č. 23

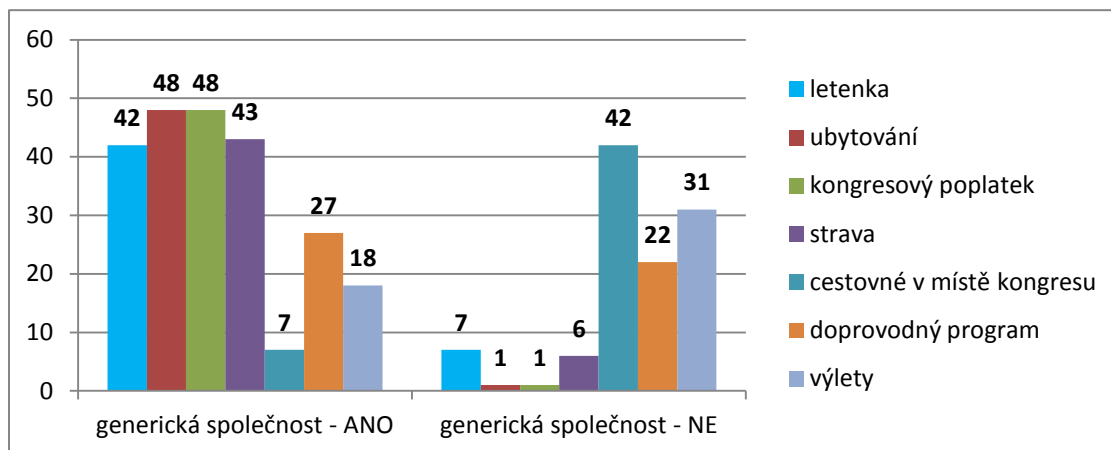
Otázka č. 9: Co Vaše firma hradí lékařům pozvaným na zahraniční kongres?

Otázka č. 9 přináší přehled o druhu výdajů, které farmaceutické společnosti vynakládají v souvislosti se sponzorováním účasti lékařů na zahraničních kongresech. Viz grafy č. 24 a č. 25.

Graf č. 24

Graf č. 25

4.5.2. Hypotéza č. 1

H₀₁: Originální farmaceutické společnosti dodržují etická pravidla pro účast lékařů na kongresech.

H_{A1}: Originální farmaceutické společnosti nedodržují etická pravidla pro účast lékařů na kongresech.

Pokud bereme do úvahy i doprovodné akce na vlastních kongresech (měli bychom), pak máme poměr 79:31, tedy originální farmaceutické společnosti podporují společenské akce ($p < 0,001$) a H₀₁ zamítáme na hladině významnosti 0,05.

4.5.3. Hypotéza č. 2

H₀₂: Lékaři jsou častěji zváni na zahraniční kongresy generickými firmami.

H_{A2}: Lékaři jsou častěji zváni na zahraniční kongresy generickými firmami.

V poměru počtu pozvaných lékařů na zahraniční kongresy není rozdíl mezi originální a generickou společností ($p = 0,195$) a proto H₀₂ zamítáme ve prospěch alternativní hypotézy.

4.5.4. Hypotéza č. 3

H₀₃: Lékaři jsou za účast na kongresech vázáni preskripcí léků farmaceutické společnosti, která je na kongres pozvala.

H_{A3}: Lékaři nejsou za účast na kongresech vázáni preskripcí léků farmaceutické společnosti, která je na kongres pozvala.

Pokud bychom brali v potaz v otázce ovlivňování pouze odpovědi ANO - NE, tak vyjde, statisticky významný rozdíl ve prospěch ne ($p < 0,001$) a H₀₃ proto zamítáme ve prospěch alternativní hypotézy. Lékaři nejsou přijetím pozvání na kongres vázáni zvyšováním preskripce. Podobně bychom mohli uvažovat, pokud pracujeme s následující otázkou o nátlaku farmaceutických firem, kde lékaři nejsou pod nátlakem ($p < 0,001$) a statisticky potvrzujeme zamítnutí H₀₃.

4.5.5. Hypotéza č. 4

H₀₄: Lékaři využívají služby nad rámec sponzoringu své účasti na kongresu.

H_{A4}: Lékaři nevyužívají služby nad rámec sponzoringu své účasti na kongresu.

Pokud budeme brát jako stěžejní otázky č. 6 a 7 v odpovědích lékařů, pak je statisticky významný rozdíl v prostých ano ($p < 0,001$) a H₀₄ nemůžeme zamítnout. Lékaři využívají sponzoring i nad rámec etických norem.

4.6. Shrnutí výsledků šetření

V této kapitole odpovíme na výzkumné otázky, které jsme si položili na začátku výzkumu a pomocí dotazníkového šetření můžeme odpovědět takto:

Otázka č. 1: Podporují farmaceutické společnosti lékaře dle zákona a etických kodexů?

Stále je cítit rozdíl mezi generickými a originálními firmami. Originální firmy jsou častěji členy AIFP a řídí se jak etickým kodexem AIFP, tak velmi často také vnitřními etickými kodexy či pravidly a jsou v dodržování těchto kodexů striktnější a důslednější. Avšak jak vyplynulo z dotazníkového šetření, i mezi originálními farmaceutickými společnostmi mají zastoupení ty, které lékařům hradí i aktivity nad

rámec etických norem. Časté je pozvání na doprovodný program a fakultativní výlety, stejně tak jako strava, nad rámec etických norem.

Otázka č. 2: Jakým způsobem porušují farmaceutické společnosti pravidla sponzoringu lékařů v souvislosti s účastí na zahraničních kongresech?

Vycházíme-li z dotazníkového šetření, pak farmaceutické společnosti stále nedodržují pravidla etických kodexů a v mnohých případech porušují i zákon. Hrazení nadstandardních výdajů, jako jsou výlety, doprovodné programy, stravu nad rámec pravidel a jiné je stálým jevem a lékaři tyto aktivity často využívají a v mnohých případech považují za běžné. Podle pravidel a etických kodexů by sponzorující společnost měla na základě smlouvy hradit pouze kongresový poplatek, dopravu na místo konání a zpět, kdy je přesně dáno, kolik dní dopředu a kolik dní po skončení odborné akce může být letenka hrazena společností a ubytování v přijatelné kvalitě. Tyto výdaje u významných světových konferencí šplhají i přes sto tisíc korun. Jakékoli další výdaje nejsou přípustné. Porušováním těchto pravidel jsou častěji obviňovány generické společnosti, které si takto snaží zavázat lékaře pro preskripci jejich léků. Ve velmi konkurenčním prostředí je to jeden z nástrojů, jak si farmaceutické společnosti a jejich zástupci budují obchodní vztahy.

Otázka č. 3: Jak lékaři využívají neetické chování farmaceutických společností v rámci sponzoringu účasti na kongresech?

Jak vyplynulo z dotazníkového šetření a můžeme-li čerpat i ze zkušeností autora práce, lékaři stále využívají neetického chování farmaceutických firem a v rámci sponzoringu účasti na kongresech. Tyto skutečnosti jsou však jen těžko dokazatelné a lékaři spoléhají na diskrétnost farmaceutických společností, které tyto aktivity sponzorují, že informace o daných aktivitách nejsou nikde prezentovány.

Závěr

V diplomové práci jsme se zabývali problematikou korupce při předepisování léčiv se zaměřením na kongresovou turistiku. Chtěli jsme se dozvědět pomocí dotazníkového šetření, zda jsou lékaři ovlivňováni farmaceutickými společnostmi v jejich preskripci, zda na ně společnosti vyvíjí nátlak a využívají korupční jednání. Zkoumali jsme, zda sponzoring účastí lékařů na odborných konferencích je možno brát jako formu korupce, jak často se tento jev v českém zdravotnictví vyskytuje a v jaké míře. Chtěli jsme se dozvědět, jak farmaceutické společnosti dodržují či porušují legislativní a etické normy, zda respektují etické kodexy a zda lékaři využívají sponzoringu i nad rámec pravidel, která jsou jasně vymezená.

Z našeho průzkumu se potvrdilo, že boj s korupcí a ovlivňováním lékařů je častým a diskutovaným tématem a potvrdilo se, že korupce formou sponzorování účastí na odborných akcích je stále ještě často využívaným prostředkem k ovlivnění preskripce a tím i ovlivnění zisku farmaceutických firem.

Zjistili jsme, že příslušné orgány a organizace se touto problematikou zabývají a přináší stále přísnější a transparentnější pravidla sponzoringu účastí lékařů na odborných akcích.

Výsledky našeho šetření nejsou nijak překvapivé, ze skutečností a zkušeností autora v této problematice se potvrdilo, že se s tímto tématem budeme setkávat ještě velmi dlouho. Pomohlo by snad, aby všechny farmaceutické společnosti byly povinně členy AIFP, které velmi dbá na transparentnost a etiku ve vztahu mezi odbornou veřejností a farmaceutickým průmyslem? Snad by to mohl být první krok k tomu, aby z českého zdravotnictví a z těchto vztahů vymizelo korupční jednání a nezákonné ovlivňování lékařů, aby ti, kterých se to nejvíce dotýká, tedy pacienti, mohli k lékařům chodit s důvěrou a s tím, že budou léčeni podle čistě jejich nejlepšího vědomí a svědomí a předepsané léky nebudou jen nástrojem lékařů, jak si zajistit účast na kongresu či jiné výhody, spojené s aktivitami farmaceutických společností.

Literatura a prameny

BALOUN, V. K ekonomickým příčinám korupce: popis jevu a definice. Kriminallistika. roč. XXXII, č. 4/1999.

DAVID, V.; NETT, A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 8071795623.

HAMŠÍK, Martin. *Korupce a lobby*. In. DANČÁK, Břetislav; HLOUŠEK, Vít; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. Sborníky – Svazek 28. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2006.

HULINSKÝ, Petr. *Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí*. Praha: Police History, 2008, ISBN 80-86477-47-3.

CHMELÍK, Jan. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-7201-434-X.

KOSÍČKA, T., *Korupce ve zdravotnictví*. Přednáška ze semináře poslanecké sněmovny parlamentu ČR „Korupce, fenomén naší společnosti“, Praha 2014.

METYŠ, K., BALOG, P., *Marketing ve farmacii*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-0830-2.

NYE, J. S. *Corruption and Political Development a Cost-Benefit Analysis*. 1967. In. HEIDENHEIMER A. J.; JOHNSTON M.; LEVINE, S: *Political Corruption. A Handbook*. New Brunswick, New Jersey. Transition Publishers. 1990.

Ottův slovník naučný/Dodatky. Díl třetí, svazek druhý Konkurs-Majo. Olomouc: Ladislav Horáček – Paseka a Argo, 2001.

Příkaz ministra zdravotnictví č. 3/2013, Protikorupční strategie Ministerstva zdravotnictví České republiky pro přímo řízené organizace

Sdělení komise evropskému parlamentu, radě a evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru, boj proti korupci v EU

Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-428-5.

Transparency International – Česká republika. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*, kolektiv autorů. Praha: 2008, ISBN 978-80-87123-04-1.

ZAPLETAL, Josef, In. *Sborník z odborného semináře „K otázkám korupce a úplatkářství“*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002.

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

zákon č. 89/2012 Sb., trestní zákoník

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Korupce>

<http://www.europeanmovement.cz/img/sprava-obsahu/korupce/Vym%C4%9Btal%20-Definice%20a%20podoby%20korupce.pdf>

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378#cast1-hlava4>

<http://www.aifp.cz/cz/clenove.php>

<http://www.aifp.cz/cz/priority.php>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Norma>

<http://www.aifp.cz/cz/kodex.php>

<http://www.aifp.cz/cz/deklarace.php>

<http://www.aifp.cz/cz/clanky.php?kat=3>

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CEMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.projekty.nazory.cz%2Fpscr%2F11_kong

res.doc&ei=X_p8UZz1H4yp7AbEoIDgCQ&usg=AFQjCNEp1lyFF8wJRe3ivtpEFes
OF5F3aA&bvm=bv.45645796,d.ZGU

<http://www.novinky.cz/domáci/110149-cechum-stale-vice-vadi-korupce.html>

[http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Sedm-typu-korupce-ve-zdravotnictvi-
Cesko-zvlada-prakticky-vsechny-298874](http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Sedm-typu-korupce-ve-zdravotnictvi-Cesko-zvlada-prakticky-vsechny-298874)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro lékaře

Příloha č. 2: Dotazník pro zástupce farmaceutických společností

Příloha č. 1 Dotazník pro lékaře

1. Jak často se účastníte zahraničních kongresů?

Neúčastním se 1x za rok 2-3x za rok Více než 3x za rok

2. Celkem kolika kongresů (včetně firemních seminářů) se ročně zúčastníte?

1–3 4–6 Více než 6

3. Kdo hradí Vaši účast na kongresech?

Zaměstnavatel Farmaceutická společnost Z vlastních prostředků

4. Byl/a jste v posledních 3 letech pozván/a na kongres farmaceutickou firmou?

Ano Ne Pouze v dřívější době

5. Na kongresy / semináře Vás zpravidla zvou:

Originální FF Generické FF

6. Účastníte se na kongresech doprovodných programů (spol. večer, fakultativní výlet, jiné)?

Ano Ne Jak kdy

7. Pozvala Vás někdy originální FF na jakýkoli doprovodný program v rámci kongresu?

Ano Ne Ano, ale odmítl/a jsem

8. Ovlivňuje Vás při preskripci léčivých prostředků farmaceutická společnost, která Vás na kongres pozvala?

Ano Ne Řídím se pouze podle sebe

9. Pocítil/a jste někdy nátlak ze strany FF na zvýšení preskripce jejího léčivého prostředku?

Ano Ne

10. Účastnil/a jste se v posledních 3 letech kongresu / semináře bez odborného programu?

Ano

Ne

Ano, ale v dřívější době

11. Jste: (prosím vyberte možnost)

Zaměstnanec nemocnice/státní instituce

Privátní lékař

12. Prosím, napište Vaši odbornost

.....

13. Prosím vyberte Vaši pozici:

Soukromý lékař

Přednosta kliniky

Primář

Řadový lékař

Příloha č. 2 Dotazník pro zástupce farmaceutických společností

1. Zve Vaše společnost lékaře na zahraniční kongresy / semináře / konference?

Ano Ne

2. Pořádá Vaše společnost vlastní vícedenní zahraniční kongresy / semináře / konference?

Ano Ne Pouze tuzemské

3. V jaké farmaceutické společnosti pracujete?

Originální Generické

4. Podporujete někdy doprovodný / společenský program v rámci kongresů?

Ano Ne Pouze na vlastních akcích

5. Zvete lékaře v rámci kongresu na doprovodný / společenský program (koncert, divadlo, společenský večer)?

Ano Ne Pouze na vlastních akcích

6. Je účast Vámi pozvaného lékaře vázána zvýšením preskripce?

Ano Ne Zveme ty lékaře, kteří již preskribují

7. Čím je nejvíce ovlivněn výběr lékaře, kterému sponzorujete účast na kongresu?

Osobním vztahem Objemem preskripce Lékař sám požádá o sponzoring

8. Jaké lékaře nejčastěji zvete na odborné konference (kongresy)?

Nemocniční lékaře Soukromé lékaře Srovnatelně

9. Kolika lékařům za rok sponzorujete účast na zahraničních kongresech?

1–5 6–19 Více než 20

10. Co Vaše firma hradí lékařům pozvaným na zahraniční kongres?

Letenka	ano	ne
Ubytování	ano	ne
Kongresový poplatek	ano	ne
Strava	ano	ne
Cestovné v místě kongresu	ano	ne
Doprovodný program	ano	ne
Výlety	ano	ne